

Vrije Universiteit Brussel

Intrafamiliaal geweld bij jongeren: onderzoek naar voorkomen en kenmerken van oudermishandeling bij TSO- en BSO-leerlingen.

Eindwerk in de Psychologie, Klinische psychologie
Student: Kim Van Langenhove
Promotor: Prof. Dr. I. Ponjaert-Kristoffersen
Opdrachtgever: Beweging tegen geweld - vzw Zijn
Thesis gesponsord door Stichting Porticus
Academiejaar 2004-2005

WETENSCHAPSwinkel

Brussel

Intrafamiliaal geweld bij jongeren: onderzoek naar voorkomen en kenmerken van oudermishandeling bij TSO- en BSO-leerlingen

Eindwerk voorgelegd voor het behalen van de graad van licentiaat in de Klinische Psychologie door

Van Langenhove Kim

Academiejaar 2004-2005

Promotor: Prof. Dr. I. Ponjaert-Kristoffersen

Aantal woorden: 13600

Samenvatting

Aan de hand van dit onderzoek wordt het voorkomen en de kenmerken van oudermishandeling bij jongeren in Vlaanderen nagegaan. 479 TSO- en BSO-leerlingen vulden een vragenlijst in die voornamelijk bestond uit uitspraken over emotioneel geweld, emotionele chantage en fysiek geweld tegenover hun ouders. Uit de resultaten blijkt dat in het algemeen 14,97 % van de jongeren geweld gebruikt tegenover zijn/haar ouders, waarbij emotionele mishandeling de meest voorkomende vorm van geweld is (13,37%). Wat betreft emotionele chantage en fysieke mishandeling vinden we een gelijke prevalentie van 3,97% terug. We kunnen uit deze cijfers besluiten dat oudermishandeling een reële problematiek is. Vervolgens worden de kenmerken van de mishandelende jongere en de mishandelde ouders nagegaan. Hieruit blijkt dat deze jongeren zich niet in een specifieke leeftijdsklasse bevinden en dat oudermishandeling niet gepaard gaat met slecht functioneren op school. Daarnaast zijn er geen verschillen gevonden in het voorkomen en de vorm van geweld die gehanteerd wordt naargelang van het geslacht van de jongeren. Wat betreft de mishandelde ouders merken we dat deze eveneens niet behoren tot een specifieke leeftijdsklasse. Moeders worden in het algemeen wel meer mishandeld dan vaders, maar jongeren blijken daarentegen niet meer fysiek geweld te gebruiken tegenover hun moeder dan ten opzichte van hun vader. Wanneer we tenslotte de kenmerken van het gezin in beschouwing nemen, zien we dat oudermishandeling voorkomt in alle lagen van de bevolking en vooral plaatsvindt bij intacte gezinnen. Als laatste blijkt oudermishandeling vaak gepaard te gaan met andere vormen van geweld binnen het gezin, zoals tussen ouders en siblings, en lijkt deze vorm van intrafamiliaal geweld minder voor te komen bij islamitische gezinnen.

Dankwoord

Ik zou willen beginnen met het bedanken van een aantal mensen die door hun steun en hulp een belangrijke bijdrage hebben geleverd aan de totstandbrenging van deze licentiaatsscriptie. In de eerste plaats wil ik mijn promotor professor dr. Ponjaert-Kristoffersen bedanken voor de hulp en ondersteuning die ze geboden heeft gedurende deze periode. Ik ben haar vooral heel dankbaar om er, ondanks haar zeer drukke agenda, mee voor te zorgen dat het werk op tijd kon afgegeven worden. Daarnaast wil ik ook een woord van dank richten aan professor dr. Verté omdat ik gebruik mocht maken van zijn deskundigheid in functie van de statistische verwerking van mijn gegevens.

Ik wil ook zeker en vast mijn vriend Björn bedanken. Niet alleen voor het nalezen en het helpen oplossen van ingewikkelde problemen, maar ook om deze laatste maanden met mij te overleven. Ik ben me ervan bewust dat deze thesis niet altijd een positieve invloed had op mijn humeur en dat mijn conversaties niet steeds even interessant waren aangezien bijna in elke zin het woord ‘thesis’ aanwezig was. Daarnaast wil ik ook mijn zus Oara bedanken voor het nalezen en de bemoedigende woorden. Weten dat er mensen aan je denken, geeft altijd wat extra moed.

En tenslotte mag ik natuurlijk mijn vriendinnen en lotgenoten Ellen en Sas niet vergeten. Bedankt voor het beantwoorden van de honderden vragen en het luisteren naar de vele klaagzangen. Door jullie had ik het gevoel dat we er samen voorstonden in plaats van alleen. Ik hoop dan ook dat dit wederzijds was.

Inhoudstafel

1. Inleiding	7
1.1 Probleemstelling	7
1.2. Wat is oudermishandeling?	9
1.2.1. Enkele omschrijvingen	9
1.2.2 Operationalisatie van de definitie	10
1.2.3 Verschillende types van oudermishandeling	11
1.3 Hoe vaak komt oudermishandeling voor?	12
1.4 Kenmerken van jongere, ouders en gezin	14
1.4.1 Kenmerken van de mishandelende jongere	14
1.4.2 Kenmerken van de mishandelde ouder(s).....	16
1.4.3 Kenmerken van het gezin	17
1.4.4 Besluit.....	21
2. Onderzoeksopzet	22
2.1 Onderzoeksvragen	22
2.2 Methode	24
2.2.1 Proefpersonen	24
2.2.2 Onderzoeksmateriaal	24
3. Resultaten	27
3.1 Demografische gegevens	27
3.1.1 Geslacht en leeftijd van de jongeren.....	27
3.1.2 Studietoestand en –richting.....	27
3.1.3 Leeftijd van de ouders	28
3.1.4 Opleidingsniveau en werksituatie van de ouders.....	29
3.1.5 Gezinsituatie	29
3.2 Betrouwbaarheid	30
3.3 Prevalentie	31
3.4 Hypothesen	32
3.4.1 Mishandelende jongeren bevinden zich meestal in de midden- en late adolescentie (tussen 15 en 19 jaar).....	32
3.4.2 Jongens plegen meer en een ander soort geweld dan meisjes.....	33
3.4.3 Jongeren die een schooljaar gedubbeld hebben, mishandelen hun ouders meer dan jongeren die nooit een jaar hebben overgedaan.....	33
3.4.4 Moeders zijn meer slachtoffer van oudermishandeling dan vaders en worden daarbij ook vaker fysiek mishandeld.....	34
3.4.5 De meeste mishandelde ouders bevinden zich in de leeftijdsklasse van 45 tot 54 jaar of in de klasse \geq 55 jaar.....	34
3.4.6 Ouderomishandeling komt voor in alle lagen van de bevolking.....	35
3.4.7 Alleenstaande moeders lopen meer kans om slachtoffer te worden van ouderomishandeling	35
3.4.8 Ouderomishandeling komt vaker voor bij kinderen die getuige zijn (geweest) van geweld tussen de ouders	35
3.4.9 Ouderomishandeling gaat vaak gepaard met siblinggeweld.....	36
3.4.10 Ouderomishandeling komt minder voor in gezinnen waarvan de grootouders geboren zijn in een islamitisch land.....	36
4. Bespreking	38
5. Besluit	45
Referenties	47
Bijlagen	50

1. Inleiding

1.1 Probleemstelling

Wanneer men op zoek gaat naar informatie over intrafamiliaal geweld, vindt men doorheen de laatste decennia talrijke publicaties rond kinder- en vrouwenmishandeling. Het bestaan en de hoge prevalentie van deze vormen van gezinsgeweld worden algemeen erkend. Er bestaat echter nog een andere, weinig onderzochte vorm van intrafamiliaal geweld die weerspiegeld wordt in de volgende woorden van een moeder: *'Ik herinner me niet hoe het begonnen is. Ik zag Toby doodgraag. Hij was geen gemakkelijke jongen, maar hij kon me zo rond zijn vinger winden. Ik weet nog hoe hij als driejarige reeds met zijn voeten op de grond stampte en riep IK WIL en GEEF MIJ. Nu is hij 13. Als hij zijn zin niet krijgt, slaat en gooit hij, pest en bedreigt hij ons. Hij domineert alles wat ik doe of denk. Ik ben aan handen en voeten gebonden. Durf het huis niet meer uit. Schaam mij. Voel me schuldig.'* (Klasse voor Ouders, 27, maart 1999). Oudermishandeling, een vorm van gezinsgeweld waarop nog steeds een groot taboe rust. Ouders durven meestal niet praten over het geweld dat hun kind ten opzichte van hen gebruikt omdat ze zich enorm schamen. Wanneer ze toch praten, is er vaak onbegrip in hun omgeving en worden ze zelf verantwoordelijk gesteld voor de situatie die zich in hun gezin afspeelt (Gelles en Cornell, 1990; zie Ponjaert-Kristoffersen, 2000).

Mede door dit taboe is onderzoek naar dit fenomeen beperkt en zijn er vooral weinig prevalentiecijfers terug te vinden. Bovendien is er weinig consistentie in de definities waarop het beperkt aantal onderzoeken gebaseerd is, waardoor een vergelijking van deze cijfers moeilijk wordt. Daarnaast zijn de weinige prevalentiecijfers spijtig genoeg afkomstig uit de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk, waardoor er weinig geweten is over het voorkomen van geweld van jongeren tegenover hun ouders in Vlaanderen. Ondanks deze beperkingen tonen de gegevens die voorhanden zijn echter duidelijk aan dat oudermishandeling in vele gezinnen voorkomt en dus de nodige aandacht verdient.

Uit de literatuur blijkt ook dat er niet altijd eensgezindheid bestaat over de kenmerken van de jongere, de ouders en het gezin waarmee oudermishandeling gepaard gaat. Bovendien gebeurde het merendeel van de onderzoeken bij klinische steekproeven, waardoor oudermishandeling automatisch gekoppeld wordt aan dysfunctionele gezinnen. Het is dan ook belangrijk dat hieromtrent meer duidelijkheid wordt gecreëerd in functie van de preventie en behandeling van deze problematiek.

Via ons onderzoek bij een beperkte Vlaamse niet-klinische populatie van TSO- en BSO-leerlingen willen we meer duidelijkheid verkrijgen over de aanwezigheid en kenmerken van deze vorm van geweld in Vlaanderen. Deze studie is een vervolg op het onderzoek uitgevoerd door Vandeperre (2004) voor haar licentiaatsscriptie. Zij deed een onderzoek naar prevalentie en kenmerken van oudermishandeling bij ASO-leerlingen in Vlaanderen aan de hand van een vragenlijst. Aangezien we, mits enige aanpassingen, gebruik gemaakt hebben van dezelfde vragenlijst, hebben we de onderzoekspopulatie uitgebreid. Niet enkel het aantal proefpersonen is toegenomen, maar de onderzoekspopulatie is ook meer verspreid over Vlaanderen.

Alhoewel we er ons van bewust zijn dat deze gegevens niet zonder meer veralgemeend kunnen worden naar gans Vlaanderen, kunnen ze volgens ons toch een belangrijke aanwijzing leveren rond het voorkomen en de kenmerken van deze problematiek.

Dit onderzoek gebeurt in opdracht van De Beweging tegen Geweld - VZW Zijn die een preventieve en duidende werking heeft rond het voorkomen van geweld en misbruik binnen elke vertrouwensrelatie. VZW Zijn besteedt hierbij ook aandacht aan geweld van kinderen op hun ouders en werden eveneens geconfronteerd met de beperkte informatie over dit onderwerp. Zij willen via dit onderzoek kennis vergaren met het geven van vorming als doel. In het eerste hoofdstuk een overzicht gegeven van hetgeen in de literatuur wordt weergegeven over oudermishandeling. Hierbij komt de definiëring van oudermishandeling en de verschillende vormen ervan aan bod. Vervolgens wordt er dieper ingegaan op de prevalentie van oudermishandeling, om nadien de kenmerken van kind, ouders en gezin te bespreken. De volgende twee hoofdstukken behandelen het huidige onderzoek. Eerst wordt in hoofdstuk 2 het onderzoeksopzet besproken aan de hand van de onderzoeksvraag en de methode. Nadien wordt in hoofdstuk 3 ingegaan op de resultaten van dit onderzoek waarbij de demografische gegevens, de prevalentie en onderzoekshypothesen aan bod komen. Deze resultaten worden vervolgens in hoofdstuk 5 besproken en vergeleken met de gegevens uit de literatuur. Hierbij zullen ook een aantal kritische bemerkingen in verband met het onderzoek gegeven worden.

Tenslotte zal deze scriptie in hoofdstuk 6 afgerond worden met een kort besluit.

1.2. Wat is oudermishandeling?

1.2.1. Enkele omschrijvingen

In de literatuur vinden we verscheidene omschrijvingen van oudermishandeling terug die elk hun eigen accent hebben. Sommige auteurs hanteren een enge omschrijving van oudermishandeling die één bepaalde vorm van geweld omvat, terwijl anderen een brede definitie weergeven die bestaat uit verschillende vormen van geweld. Het is dan ook geen eenvoudige opdracht om oudermishandeling te definiëren. Adolescentie is bijvoorbeeld zowel voor kinderen als ouders vaak een moeilijke periode, waardoor de lijn tussen ‘normaal’ en grensoverschrijdend gedrag soms moeilijk te bepalen is (Bobic, 2002).

Hierna wordt een overzicht gegeven van de verschillende definities van oudermishandeling.

Harbin en Madden (1979) behoren tot de pioniers op het gebied van wetenschappelijk onderzoek naar oudermishandeling. Zij publiceerden als één van de eersten een artikel omtrent dit onderwerp, waarin ze oudermishandeling omschrijven als het daadwerkelijk plegen van fysiek geweld of het (non)verbaal dreigen met het toebrengen van fysiek letsel door kinderen ten opzichte van hun ouders. Hierbij geven ze aan dat het gaat om kinderen die (nog) afhankelijk zijn van hun ouders. Emotionele mishandeling wordt in hun definitie niet opgenomen.

Anderen, zoals Bridié-van de Veen (1984; zie Ponjaert-Kristoffersen, 1999), nemen naast fysieke mishandeling ook meer psychische vormen van geweld op in de definitie. Zij benadrukt dat oudermishandeling plaatsvindt in een voortdurende wisselwerking. Het gaat om situaties waarin het kind (min of meer) regelmatig verschillende vormen van geweld gebruikt. Hierdoor ontstaat er zodanige angst bij de ouder(s) waardoor deze tegemoet komen aan de eisen van hun kind. De leeftijd van het kind heeft geen belang, er moet enkel sprake zijn van een ouder-kind relatie. Geweld van volwassenen ten opzichte van hun ouders wordt volgens deze omschrijving dus ook beschouwd als oudermishandeling. Aangezien de definitie aangeeft dat het gaat om regelmatig gebruik van geweld, wordt één uitval van het kind waarbij de ouder zwaar gekwetst wordt, niet beschouwd als oudermishandeling volgens Bridié-van de Veen.

Price (1996) legt vooral de nadruk op emotionele mishandeling. Dit zijn situaties waarin een kind zijn kennis over de zwakheden van zijn ouders gebruikt om hen te domineren, te controleren of uit te buiten.

Browne en Herbert (1997) geven een brede omschrijving van het begrip oudermishandeling. Volgens hen omvat het attitudes en gedragingen die de algemene verwachtingen die gelden

met betrekking tot interacties van het kind met zijn ouders tegenspreken. In deze situaties gaan kinderen de controle van hun ouders overnemen. Door hun wil op te dringen, ongehoorzaam te zijn of fysiek geweld te gebruiken, tonen ze hun gebrek aan respect en minachting voor hun ouders.

Ook bij Cottrell (2002) vinden we een ruime omschrijving terug. Volgens haar is oudermishandeling elke handeling van een kind die angst creëert bij ouders en de bedoeling heeft hen te kwetsen. Mishandeling kan hier dus verschillende vormen aannemen, zoals fysieke, emotionele, psychologische en financiële mishandeling.

Tenslotte wordt oudermishandeling door van Oosten en Wurfbain-Douqué (1982) als volgt gedefinieerd: *'Het gaat om regelmatige, althans niet incidentele fysieke aanvallen, of bedreigingen met geweld, zonder dodelijke afloop, van een inwonend kind tegenover één of beide (stief-, pleeg-) ouder(s).'* Hierbij geven ze als leeftijdsgrenzen voor het kind 12 tot 24 jaar aan, maar deze moeten niet al te strikt genomen worden. Deze definitie kan als de meest concrete en volledige beschouwd worden en zal dan ook gebruikt worden als basis voor dit onderzoek. Daarom zal ze hierna eerst geoperationaliseerd worden.

1.2.2 Operationalisatie van de definitie

Zoals reeds vermeld, is dit onderzoek gebaseerd op de definitie van van Oosten en Wurfbain-Douqué (1982). Deze definitie zal geoperationaliseerd worden door de verschillende onderdelen ervan verder uit te werken, zoals aangegeven door Ponjaert-Kristoffersen (1999).

- *Regelmatig*: het gedrag moet meer dan éénmaal voorgekomen zijn. Elk kind heeft wel eens zin zijn ouders een schop te geven, maar bij oudermishandeling gaat het om een diepere en meer complexe problematiek.
- *Niet-incidenteel*: het gaat om kinderen die doelgericht handelen, niet om kinderen die hun eigen lichaamskracht niet kennen.
- *Fysieke aanvallen en/of bedreigingen met geweld*: oudermishandeling beperkt zich niet enkel tot fysiek geweld, maar kan verschillende vormen aannemen. Vaak omvat de mishandeling zowel fysiek als emotioneel geweld.
- *Inwonend kind*: het gaat om kinderen die nog afhankelijk zijn van hun ouders. Op deze manier wordt 'oudermishandeling' onderscheiden van 'ouderenmishandeling', waarbij volwassenen hun bejaarde en meestal hulpbehoevende ouders mishandelen of verwaarlozen.

- *Zonder dodelijke afloop*: hiermee onderscheidt men oudermishandeling van oudermoord of parricide. Parricide kan het gevolg zijn van uit de hand gelopen oudermishandeling, maar dit is zelden het geval. Meestal zijn het twee aparte problematieken met verschillende oorzaken en gevolgen.

Vermits deze definitie aangeeft dat oudermishandeling in verschillende vormen tot uiting kan komen, zullen deze vervolgens besproken worden.

1.2.3 Verschillende types van oudermishandeling

Zoals reeds werd aangegeven, kunnen er verschillende types van oudermishandeling onderscheiden worden. Sommige auteurs spreken enkel van oudermishandeling wanneer het gaat om fysiek geweld, terwijl in andere, bredere definities zoals die van van Oosten en Wurfbain-Douqué (1982), ook emotionele vormen van geweld in rekening gebracht worden. Aangezien deze definitie gehanteerd wordt in dit onderzoek, zullen hierna de emotionele vormen van geweld ten opzichte van ouders besproken worden zoals weergegeven door Ponjaert-Kristoffersen (1999).

Een eerste vorm van emotioneel geweld is emotionele chantage. Hierbij voert het kind een reeks van gedragingen uit waarmee het zijn zin wil krijgen. Voorbeelden hiervan zijn dreigen met fysieke aanval, suïcide of zelfdestructief gedrag zoals het gebruik van drugs, niet meer naar school gaan,... Ook het dreigen met beschuldigingen van kindermishandeling kan door kinderen gebruikt worden als middel om hun zin te krijgen.

Een tweede manier is verbaal misbruik. Dit is volgens Ponjaert-Kristoffersen (1999) één van de meest voorkomende vormen van emotioneel geweld. Meestal gaat het hier om situaties waarin ouders hun kind geen toestemming willen of kunnen geven voor iets wat hun zoon of dochter gevraagd had. Ouders proberen voor hun beslissing redelijke argumenten te geven, maar het kind reageert hierop met continue kritiek vanuit zogenaamde pedagogische en democratische principes zoals ‘Het is mijn leven’, ‘Kinderen hebben recht om fouten te maken’, ‘Kinderen hebben recht op privacy’,... In vele gevallen leidt dit tot eindeloze discussies waarbij de jongere onder geen beding aflaat waardoor de ouders uiteindelijk toegeven.

Tenslotte is er emotionele mishandeling. Bij de vorige twee vormen van emotioneel geweld is er sprake van een machtsstrijd waarbij het kind kost wat kost zijn zin wil doordrijven. Bij emotionele mishandeling wil de jongere zijn ouder(s) kwetsen, beledigen of vernederen

zonder dat er noodzakelijk een gezagsconflict aanwezig hoeft te zijn. De jongere gaat op deze manier zijn ouder(s) domineren.

Nu we een beeld hebben van wat oudermishandeling juist inhoudt en in welke vormen het kan voorkomen, zullen we nagaan hoe vaak deze problematiek voorkomt.

1.3 Hoe vaak komt oudermishandeling voor?

Het is om verschillende redenen niet eenvoudig om een beeld te geven van de prevalentie van oudermishandeling. Zoals door verscheidene auteurs wordt aangegeven, rust op deze vorm van intrafamiliaal geweld nog steeds een groot taboe (Ponjaert-Kristoffersen, 1990; Agnew en Huguley, 1989; Cuyvers, 1988). Ouders schamen zich en willen of kunnen de mishandeling niet melden. Integendeel, ze schermen hun gezin zoveel mogelijk af van de buitenwereld zodat het geweld verborgen blijft. Ze hebben het gevoel dat hun gezin in zijn socialisatiefunctie gefaald heeft en hebben angst voor onbegrip van de omgeving. Als de mishandeling toch aan het licht komt, zullen de ouders dit zoveel mogelijk minimaliseren. Volgens Harbin en Madden (1979) kunnen ouders zelfs zo ver gaan dat ze liegen over de aanwezigheid van oudermishandeling. Onderrapportering in onderzoek is dus zeker mogelijk. Daarnaast wordt prevalentieonderzoek eveneens bemoeilijkt door het feit dat er geen algemeen aanvaarde definitie is van oudermishandeling. Als gevolg hiervan gaan de weinige onderzoeken die gevoerd zijn vaak verschillende zaken na, waardoor vergelijking van de bekomen gegevens moeilijk wordt (Browne en Herbert, 1997; Ponjaert-Kristoffersen, 1999). Toch geven de prevalentiegegevens die terug te vinden zijn in de literatuur duidelijk aan dat oudermishandeling een feit is. Hierna volgt een kort overzicht van deze gegevens.

De meeste onderzoeken vonden plaats in de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk. Onder andere Cornell en Gelles (1982; zie Browne en Herbert, 1997) onderzochten in de VS gezinnen met inwonende adolescenten tussen 10 en 17 jaar. 9% van deze ouders gaven aan dat hun kind minstens één gewelddadig gedrag had gesteld tegenover hen. Wanneer dit veralgemeend wordt naar de volledige populatie van de VS, zou dit betekenen dat ongeveer 2,5 miljoen ouders minstens één maal per jaar geslagen worden door hun kinderen. Daarnaast rapporteerden 3% van de ouders ernstig geweld zoals schoppen, bijten, in elkaar slaan of het gebruik van een mes of wapen. Dit zou inhouden dat ongeveer 900.000 ouders per jaar in de VS (ernstig) fysiek mishandeld worden door hun kinderen. Straus, Gelles, en Steinmetz (1988) bekwamen gelijkaardige prevalentiecijfers. Uit hun studie bleek dat 10% van de kinderen tussen 3 en 17 jaar tenminste één gewelddadig gedrag had vertoond ten opzichte van

hun ouders gedurende een periode van één jaar. Dit wordt eveneens bevestigd door Peek, Fischer, en Kidwell (1985). Zij vonden in een onderzoek bij jongens dat 7 tot 11% één of beide ouders had geslagen. Ook Paulson, Coombs, en Landsverk (1990) vonden gelijkaardige prevalentiegegevens. Zij deden onderzoek bij een niet-klinische populatie waaruit bleek dat 13,7% van de jongeren één of beide ouders had geslagen. Agnew en Huguley (1989) vonden eveneens dat ongeveer 5 tot 10% van de adolescenten in hun studie fysiek geweld had gebruikt ten opzichte van de ouders.

In het Verenigd Koninkrijk wordt het voorkomen van geweld van adolescenten tegenover hun ouders geschat op 6% (Parentline, 1990; Smith et al., 1992; zie Browne en Herbert, 1997). Daarnaast blijkt uit een studie van Browne en Hamilton (1998), eveneens in het Verenigd Koninkrijk, dat 14,5% van de jongeren in het onderzoek gewelddadig gedrag vertoonde ten opzichte van één of beide ouders, waarbij 3,8% gebruik maakte van ernstige gewelddaden.

Er zijn ook enkele prevalentieonderzoeken rond oudermishandeling uitgevoerd in het nederlands taalgebied. Het eerste systematische onderzoek in Nederland werd gestart door van Oosten en Wurfbain-Douqué in 1980. Dit onderzoek is klein begonnen met 10 gezinnen, maar na 5 jaar hadden de onderzoekers reeds in meer dan 100 gezinnen oudermishandeling vastgesteld (van Oosten en Wurfbain-Douqué, 1982). Nog in Nederland bekwam Hauber een prevalentie van 10%, waarvan 4% ging om ernstige oudermishandeling (1989; zie Ponjaert-Kristoffersen, 1999).

In haar licentiaatsverhandeling onderzocht Vandeperre (2004) de prevalentie van oudermishandeling in Vlaanderen (meer specifiek in de Kempen, provincie Antwerpen) bij adolescenten tussen 13 en 19 jaar uit het algemeen secundair onderwijs. De resultaten in dit onderzoek tonen aan dat gemiddeld 5,5% van de jongeren regelmatig geweld pleegt ten opzichte van zijn ouders. Bij 1,67% hiervan is sprake van fysiek geweld.

Uit al deze gegevens kunnen we besluiten dat oudermishandeling zeker geen hersenspinsel van onderzoekers is, maar een feit. In het algemeen komen uit de verschillende onderzoeken prevalentiecijfers tussen ongeveer 2 en 15% naar voor. Hierbij blijkt 2 tot 5% van de jongeren zijn ouders ernstig fysiek te mishandelen.

Er moet echter nogmaals benadrukt worden dat er een meer dan reële kans is op onderrapportering aangezien er een groot taboe heerst over dit onderwerp.

In het volgende hoofdstuk wordt vervolgens dieper ingegaan op de kenmerken van het mishandelende kind, de mishandelde ouders en het gezin waarin deze vorm van geweld plaatsvindt.

1.4 Kenmerken van jongere, ouders en gezin

1.4.1 Kenmerken van de mishandelende jongere

Leeftijd

Volgens Ulman en Straus (2003) is de prevalentie van geweld ten opzichte van ouders het hoogst bij kleuters en daalt deze naarmate het kind ouder wordt. Eén derde van alle kinderen tussen 3 en 5 jaar zou geweld gebruiken ten opzichte van zijn ouders, terwijl dit bij kinderen tussen 10 en 17 jaar zou afgenomen zijn tot één op tien. Hun verklaring hiervoor is dat kinderen bij het ouder worden meer controle kunnen uitoefenen over hun gedrag. Ernstige oudermishandeling zou daarentegen, vooral bij jongens, wél toenemen met het ouder worden. Vooral jongens ontwikkelen dan meer fysieke mogelijkheden om hun ouders te kwetsen. Deze veronderstelling wordt ook bevestigd door Cornell en Gelles (1982; zie Ulman en Straus, 2003) die vonden dat oudere jongens meer fysiek geweld gebruiken ten opzichte van hun ouders.

In tegenstelling tot Ulman en Straus (2003) stelt Cottrell (2001) dat oudermishandeling meestal begint tussen 12 en 14 jaar, in plaats van in de kindertijd. Ouders geven hierbij wel aan dat hun kind reeds in de kleutertijd geweld gebruikte. Dit werd toen echter nog niet beschouwd als mishandeling, maar eerder als driftbuien met daarbij de verwachting dat deze zouden verdwijnen.

Dit wordt ook bevestigd door Ponjaert-Kristoffersen (1999, 2000). Zij geeft aan dat mishandelende kinderen vaak reeds toen ze jong waren een moeilijk temperament hadden, hetgeen onder andere gepaard gaat met negatief humeur, een geringe afleidbaarheid en uitgesproken afweer tegenover nieuwe situaties. Daarnaast is ook de aanwezigheid van een oppositionele gedragsstoornis in de vroege kindertijd mogelijk. Gedragskenmerken die met deze gedragsstoornis gepaard gaan, zoals wispelturigheid, eindeloos argumenteren met de ouders, woede-uitbarstingen, mokken en hoge irriteerbaarheid, zien we namelijk ook terug bij oudermishandeling. In het onderzoek van Harbin en Madden (1979) komt eveneens naar voren dat mishandelende jongeren vaak als jong kind reeds dezelfde gedragskenmerken vertoonden.

Nog verscheidene andere onderzoekers geven aan dat oudermishandeling meer voorkomt in de adolescentie. Zo waren de mishandelende jongeren in een onderzoek van Hauber en Senten (1990) meestal 15 tot 19 jaar. Bij Evans en Warren-Sohlberg (1988) bleek bijna de helft van de jongeren zich in de middenadolescentie te bevinden, met name 15 tot 17 jaar. Turcksin

(1986) verklaart dit aan de hand van de stelling dat de adolescentie gekenmerkt wordt door toegenomen opstandigheid ten opzichte van ouders die gepaard kan gaan met agressief gedrag.

Agnew en Huguley (1989) vonden een verschil in het verband tussen oudermishandeling en leeftijd naargelang het geslacht van het kind. Bij jongens lijkt er weinig samenhang te zijn. De mishandeling van vader door zijn zoon zou wel licht stijgen naarmate de zoon ouder wordt. Bij meisjes is er een duidelijke stijging in het voorkomen van oudermishandeling met de leeftijd (zowel ten opzichte van moeder als vader), met een piek op 17 à 18 jaar. Dit zou het gevolg zijn van toenemende conflicten met ouders rond het onafhankelijk worden van meisjes.

Geslacht

Verschillende onderzoeken tonen aan dat jongens meer mishandelen dan meisjes (Cornell en Gelles, 1982; zie Browne en Herbert, 1997; Ponjaert-Kristoffersen, 1990; Harbin en Madden, 1979). Binnen deze resultaten zijn echter nog verschillen. Zo vond Ponjaert-Kristoffersen (1990) dat mishandeling door dochters zeldzaam is, terwijl Cornell en Gelles (1982; zie Browne en Herbert) toch een prevalentie van 5% vonden bij het gebruik van ernstig geweld door dochters. Bovendien wordt in een aantal onderzoeken aangetoond dat er géén verschillen zijn in het voorkomen van oudermishandeling naargelang het geslacht van het kind. Onder andere Browne en Hamilton (1998), Agnew en Huguley (1989) en Hauber en Senten (1990) vonden dat meisjes evenveel geweld gebruiken ten opzichte van hun ouders als jongens. Zoals aangegeven door Ponjaert-Kristoffersen (1999) is deze verscheidenheid in resultaten mogelijk het gevolg van het gebruik van verschillende definities van oudermishandeling. Meisjes zouden bijvoorbeeld meer emotioneel en minder fysiek geweld hanteren dan jongens omdat ze over minder fysieke mogelijkheden beschikken. Wanneer er dan enkel fysieke mishandeling opgenomen wordt in de definitie, lijkt het ook logisch dat de prevalentie van oudermishandeling bij jongens hoger ligt dan bij meisjes in deze onderzoeken. Dit wordt echter tegengesproken door Cottrell (2001). Volgens haar zijn er geen verschillen in geslacht wat betreft het type oudermishandeling dat toegepast wordt. Meisjes zouden dus even vaak fysiek geweld gebruiken als jongens. In dezelfde lijn vond ook Brezina (1999) dat jongens en meisjes hun ouders even vaak slaan, maar hierbij wordt wel de opmerking gemaakt dat het geweld van jongens meestal ernstiger is dan dat van meisjes. Dit laatste wordt ook deels ondersteund door Agnew en Huguley (1989). Zij stelden vast dat het gebruik van geweld ten opzichte van ouders afneemt bij meisjes naarmate ze ouder worden, terwijl dit gedrag bij

jongens eerder toeneemt. Daarbij stijgt ook de ernst van het geweld bij het ouder worden. Hieruit kan afgeleid worden dat jongens meer gebruik maken van ernstig geweld dan meisjes.

Schools functioneren

Volgens Harbin en Madden (1979) en van Oosten en Wurfain-Douqué (1982) hebben mishandelende kinderen een gemiddelde intelligentie en behalen ze goede resultaten op school.

Daarnaast vonden auteurs zoals Cottrell en Monk (2004) een significant verband tussen oudermishandeling en problemen op school. Ook in het onderzoek van Paulson et al. (1990) kwam naar voren dat jongeren die geweld gebruiken ten opzichte van hun ouders minder belang hechten aan school en meer spijbelen. Daarnaast gaf een studie van Janssens (1988; zie Vandepierre, 2004) aan dat 68% van de mishandelende jongeren in haar onderzoek ooit een schooljaar hadden gedubbeld. Ook Marcelli (2002) bevestigt deze schoolse problemen zoals spijbelen, slechte resultaten, schorsing,... Tenslotte vinden we eveneens bij Cuyvers (1988) terug dat deze jongeren vaker worden weggezonden van school.

1.4.2 Kenmerken van de mishandelde ouder(s)

Geslacht

Hoewel ook vaders risico lopen om slachtoffer te worden van oudermishandeling, gebruiken volgens Ponjaert-Kristoffersen (1990,1999,2000) kinderen meer geweld ten opzichte van hun moeder. Dit wordt door het merendeel van de onderzoeken bevestigd. Zo vonden Ulman en Straus (2003) bijvoorbeeld dat er 42% meer fysiek geweld gebruikt wordt ten opzichte van moeders dan tegenover vaders. Ook Browne en Hamilton (1998) geven een hogere algemene prevalentie van geweld tegenover moeders weer. Wanneer echter meer specifiek wordt gekeken naar ernstig geweld, blijkt dit meer voor te komen bij vaders dan bij moeders. Agnew en Huguley (1989) en Peek et al. (1985) vonden eveneens een hogere prevalentie van oudermishandeling bij moeders, met uitzondering van mishandeling door oudere zonen. Deze zouden meer geweld gebruiken ten opzichte van hun vader.

Voor deze vaststelling kunnen verschillende verklaringen teruggevonden worden. Ponjaert-Kristoffersen (1990) stelt dat moeders meer mishandeld worden door hun sterke emotionele band met hun kind en hun grote vergevingsgezindheid. Daarnaast zijn moeders ook fysiek zwakker dan vaders. Ponjaert-Kristoffersen merkt hierbij op dat mishandelde vaders vaak (omwille van verscheidene redenen) lichamelijk zwak zijn. In dezelfde lijn geeft Cottrell (2001) aan dat ook ouders met een handicap vaak slachtoffer zijn van oudermishandeling.

Een andere mogelijke verklaring vinden we terug bij Ulman en Straus (2003). Volgens hen zorgen moeders in het algemeen meer voor de kinderen en het huishouden. Hierdoor zouden ze een meer disciplinaire rol aannemen en minder tijd hebben om met de kinderen te spelen en dergelijke. Kinderen zouden hierdoor meer negatieve gevoelens ontwikkelen ten opzichte van moeder dan ten opzichte van vader. Tenslotte geven ook Cottrell en Monk (2004) nog enkele mogelijke oorzaken weer. Ten eerste zouden jongens via verscheidene sociale boodschappen leren dat het domineren en gebruiken van geweld tegenover vrouwen toegestaan is. Daarnaast komt het voor dat dochters die hun moeders als zwak beschouwen, gebruik maken van geweld om zich van deze zwakheid te distantiëren. Tenslotte zien kinderen hun vader vaak als sterker, waardoor ze minder geneigd zijn om geweld te gebruiken tegenover hem.

Leeftijd

Het is moeilijk een uitspraak te doen over de leeftijd van mishandelde ouders, aangezien dit sterk samenhangt met de populatie van het onderzoek. Uiteraard zullen de ouders ouder zijn wanneer de onderzoeksgroep enkel bestaat uit adolescenten dan wanneer ook kinderen in beschouwing worden genomen. Hiermee moet dus zeker rekening gehouden worden.

In de studie van Harbin en Madden (1979) bleek de leeftijd van de mishandelde ouders tussen 40 en 70 jaar te liggen. Ponjaert-Kristoffersen (1990) geeft aan dat vooral de vader (vrij) oud is. Ook bij Marcelli (2002) vinden we terug dat het meestal gaat om vrij oude ouders die reeds ouder dan 35 jaar waren bij de geboorte van hun kind. Cottrell (2001) geeft dan weer een jongere leeftijd van gemiddeld van 40 jaar weer.

Naast de kenmerken van ouders en kind, speelt ook het gezin een belangrijke rol bij oudermishandeling, hetgeen vervolgens zal besproken worden.

1.4.3 Kenmerken van het gezin

Gezinssamenstelling

Volgens Hauber en Senten (1990) komt oudermishandeling meer voor bij alleenstaande moeders dan bij intacte gezinnen, hetgeen ook bevestigd wordt door Livingston (1986). Dit is mogelijk het gevolg van de grotere sociale en economische druk op het gezin, waarbij het gewelddadig gedrag van het kind een ‘acting-out’ reactie kan zijn. Daarnaast kan oudermishandeling volgens Livingston ook meer voorkomen bij alleenstaande moeders als gevolg van de afwezigheid van een vaderfiguur in het gezin, doordat deze het geweld minder of niet zou toelaten. Hoewel Agnew en Huguley (1989) vaststelden dat oudermishandeling

iets meer bleek voor te komen bij gebroken gezinnen, was dit verband niet significant. Ook Peek et al. (1985) vonden geen significant verband tussen oudermishandeling en gezinssamenstelling.

Volgens Ponjaert-Kristoffersen (1990) daarentegen komt oudermishandeling meer voor bij ouderparen waarbij de relatie tussen de ouders slecht gaat en vader weinig betrokken is bij het gezin. Ook Charles (1986) geeft aan dat geweld ten opzichte van ouders meer voorkomt bij intacte gezinnen.

Oudermishandeling kan echter ook plaats vinden ten opzichte van stiefouders. Volgens Turcksin (1986) kan dit het gevolg zijn van jaloezie die vaak gepaard gaat met een afkeer van autoriteitsfiguren. Deze jongeren zouden dan ook vooral geweld gebruiken ten opzichte van stiefouders die volgens hen te autoritair optreden.

Sociaal economische klasse

Verscheidene auteurs geven aan dat er geen verband bestaat tussen oudermishandeling en de sociaal-economische status van het gezin (Agnew en Huguley, 1989; Peek et al., 1985; Cottrell, 2001; Ponjaert-Kristoffersen, 1999). Alhoewel het verband niet significant is, komt in het onderzoek van Agnew en Huguley (1989) oudermishandeling iets meer voor bij gezinnen met een hoge sociaal-economische status. Ook volgens Turcksin (1986) komt oudermishandeling voor in alle lagen van de bevolking. Zij vond daarentegen dat het geweld verschillende oorzaken heeft. In gezinnen met een gemiddelde tot hoge sociaal-economische status is het meestal de zoon die moeder mishandelt, waarbij moeder haar kind overbeschermt en verwent. Vader is in deze gezinnen vaak letterlijk of figuurlijk afwezig. Kinderen uit gezinnen met een lage sociaal-economische status lijken volgens Turcksin echter geweld te gebruiken omdat dit in hun gezin een gepaste manier is om met conflicten om te gaan.

Geloof

Over de invloed van geloof op oudermishandeling is weinig informatie terug te vinden in de literatuur. Toch komt zowel in het onderzoek van Paulson et al. (1990) als in de studie van Peek et al. (1985) naar voren dat oudermishandeling minder voorkomt in religieuze gezinnen.

Gezinsinteracties

Zoals Ponjaert-Kristoffersen (1990) vermeldt, is oudermishandeling geen geïsoleerd, individueel probleem, maar wel een complexe problematiek als gevolg van falende gezinsinteracties. Ook Straus et al. (1988) benadrukken het belang van het systeem bij deze problematiek. Daarom wordt nu een overzicht geboden van de kenmerkende gezinsinteracties bij oudermishandeling.

Browne en Herbert (1997) geven aan dat er een verstoring is in de autoriteitsstructuur binnen het gezin. Als gevolg hiervan gaan kinderen op zoek naar een vorm van structuur, maar kunnen dit meestal zelf niet bereiken. Dit brengt een gevoel van onveiligheid en explosieve responsen op bepaalde situaties met zich mee. Deze veronderstelling wordt ook bevestigd door Harbin en Madden (1979). Volgens hen hebben de ouders hun macht overgedragen aan hun kind waarbij ze voor het nemen van beslissingen aankloppen bij hun zoon of dochter. Dit brengt enorme frustraties met zich mee voor het kind aangezien deze hier nog niet klaar voor is. Harbin en Madden stellen dan ook dat oudermishandeling een poging kan zijn van het kind om het gezin te controleren of zijn falende ouders te vervangen. Daarnaast bestaat ook de mogelijkheid dat het kind geweld gebruikt om zijn ouders te straffen voor hun falende opvoeding.

Volgens van Oosten en Wurfain-Douqué (1982) leidt deze mislukkende autoriteit van de ouders tot een omkering in de gezinshierarchie, met een gezagsvacuüm als gevolg. Er is sprake van parentificatie waarbij het kind de regels gaat bepalen in plaats van de ouders. Al deze elementen veroorzaken een sterke vervaging van de grenzen tussen de verschillende generaties in het gezin. Dit kan aanleiding geven tot ‘triangulatie’, waarbij elke ouder gaat ijveren om zijn zoon/dochter aan zijn kant te krijgen. Anderzijds kan er ook ‘omzeilen’ plaatsvinden waarbij de ouders steeds onderhandelen via het kind.

In het onderzoek van Cottrell en Monk (2004) bleek oudermishandeling ook voor te komen bij gezinnen waarin de ouders zeer controlerend waren. In deze situaties gebruiken adolescenten geweld om meer autonomie te verkrijgen. Dezelfde dynamiek komt volgens Bobic (2004) ook voor bij gezinnen met overbeschermende ouders.

Ponjaert-Kristoffersen (1990,1999) legt ten slotte nog de nadruk op een (letterlijk of figuurlijk) afwezige vader binnen het gezin. Zij ondervond dat vader vaak weinig betrokken is bij het gezin, waardoor moeder compensatie zoekt bij haar kind, meestal een zoon. Dit leidt tot parentificatie, gepaard met een extreme afhankelijkheidsrelatie waarbij moeder haar kind gebruikt als klankbord. Het geweld vindt meestal plaats wanneer moeder haar zoon of dochter op de zenuwen werkt. Vader is in deze situaties meestal afwezig of houdt zich sterk afzijdig.

Andere vormen van geweld binnen het gezin

Zoals ondermeer door Marcelli (2002) aangegeven wordt vindt oudermishandeling vaak plaats in gezinnen waarin geweld een normaal gegeven is, bijvoorbeeld in de vorm van geweld ten opzichte van partners of kinderen. In een onderzoek van Browne en Hamilton (1998) bleek dit verband zeer sterk te zijn. Bij 79,5% van de gevallen van oudermishandeling ten opzichte van moeder, gebruikte ook moeder geweld tegenover het kind. Bij vaders was dit

in 80,8% van de gevallen. Bovendien bleek er vrijwel géén ernstige oudermishandeling voor te komen in gezinnen waar ouders geen gewelddadig gedrag hanteren. Brezina (1999), Ulman en Straus (2003) en Peek et al. (1985) bevestigen eveneens dat oudermishandeling meer voorkomt bij ouders die een gewelddadige opvoedingsstijl toepassen. Volgens Cottrell en Monk (2004) gebruiken ook kinderen die emotioneel mishandeld of verwaarloosd worden meer geweld ten opzichte van hun ouders.

Volgens Ponjaert-Kristoffersen (1999) bestaat er ook een positief verband tussen partnergeweld en oudermishandeling. In het onderzoek van Cottrell en Monk (2004) bleek dat het kind vaak de rol van de mishandelende vader overnam.

Straus et al. (1988) geven aan dit verband tussen oudermishandeling en andere vormen van geweld binnen het gezin volgende verklaring. Volgens hen is de manier van conflicthantering van het kind vaak een weerspiegeling van die van de ouders. Wanneer kinderen hun ouders geweld zien hanteren, ontstaat er bij het kind een sterke associatie tussen geweld en liefde. Het leert dat diegenen die je het liefste ziet, ook diegenen zijn die je slaan. Dit zal dan ook snel veranderen in: 'diegene die je graag ziet, sla je'. Daarnaast geven ouders op deze manier ook een morele rechtvaardiging van geweld mee. Het kind krijgt de boodschap dat geweld toegelaten is en zelfs moet gebruikt worden indien dit nodig blijkt.

Andere auteurs zoals Harbin en Madden (1979) en Agnew en Huguley (1989) vinden dit verband echter niet terug. Volgens hen zijn oudermishandeling en andere vormen van geweld binnen het gezin zoals partnergeweld en kindermishandeling onafhankelijke problematieken.

Over het verband tussen oudermishandeling en geweld tussen siblings, een andere veel voorkomende vorm van intrafamiliaal geweld, is weinig informatie terug te vinden. Célestin-Westreich (1999) benadrukt echter dat het gezin als systeem bepalend is voor het functioneren van het siblingpaar. Vermits het gezin als systeem eveneens een zeer belangrijke rol speelt bij oudermishandeling, bestaat de mogelijkheid dat er een verband is tussen geweld ten opzichte van siblings en ouders. Wanneer we kijken naar de kenmerken van een jongere die zijn ouders mishandelt, zien we dat deze mogelijk ook een negatieve invloed kunnen hebben op de siblingrelatie. Zo geeft Ponjaert-Kristoffersen (1999) aan dat deze kinderen reeds vanaf de kleutertijd oppositioneel gedrag vertonen, gepaard met jaloezie ten opzichte van siblings, lage frustratietolerantie, humeurschommelingen en grensoverschrijdend gedrag. Er bestaat een reële kans dat deze eigenschappen ook een invloed uitoefenen op de relatie met broers of zussen. Daarnaast speelt volgens Hoffman en Edwards (2004) positieve bekrachtiging een rol in siblinggeweld. Ook hier kan mogelijk een verband bestaan met oudermishandeling.

Wanneer een kind of jongere positieve gevolgen ondervindt bij het toepassen van geweld op ouders, bestaat de kans dat hij of zij dit ook in andere situaties en relaties gaat uitproberen, bijvoorbeeld bij broers of zussen.

1.4.4 Besluit

Wanneer we kijken naar de kenmerken van de mishandelende jongere kunnen we op basis van vroeger onderzoek besluiten dat deze zich meestal tussen 15 en 19 jaar bevinden. Uit recenter onderzoek blijkt echter dat de adolescenten meestal iets jonger zijn, met name 12 tot 14 jaar. Wanneer we kijken naar het geslacht, zien we een gelijkaardige trend. Onderzoek uit de jaren '80 en '90 geeft aan dat jongens meer mishandelen dan meisjes, terwijl uit recenter onderzoek (eind jaren '90 en begin 2000) blijkt dat er geen verschillen zijn tussen jongens en meisjes op vlak van oudermishandeling. Mogelijk kunnen we spreken van een tendens in onze maatschappij waarbij de verschillen tussen jongens en meisjes stilaan vervagen.

Wat betreft de mishandelde ouders zien we dat moeders een verhoogd risico lopen op oudermishandeling dan vaders en daarbij ook vaker fysiek mishandeld worden. Daarnaast blijken de ouders meestal vrij oud te zijn.

Wanneer we tenslotte het gezin waarin de mishandeling plaatsvindt in beschouwing nemen, is het merendeel van de auteurs er over eens dat oudermishandeling voorkomt in alle lagen van de bevolking. Wat betreft de gezinssamenstelling is er minder consistentie in de literatuur. Zo geven sommige auteurs aan dat oudermishandeling meer voorkomt bij alleenstaande moeders, terwijl het volgens anderen meer voorkomt bij intacte gezinnen. Daarnaast is oudermishandeling minder aanwezig in religieuze gezinnen en gaat het vaak gepaard met andere vormen van geweld binnen het gezin. Als laatste wordt het belang van de gezinsinteracties benadrukt. Uit onderzoek blijkt dat in deze gezinnen vaak sprake is van een verstoring van de autoriteitsstructuur die gepaard gaat met parentificatie van de mishandelende jongere.

Op basis van deze gegevens die aangegeven worden in de literatuur, zal nu overgegaan worden naar de opzet van het huidige onderzoek.

2. Onderzoekopzet

2.1 Onderzoeksvragen

Op basis van de probleemstelling komen in dit onderzoek twee onderzoeksvragen aan bod. Eerst zal gekeken worden naar de prevalentie van oudermishandeling bij een niet-klinische steekproef van TSO- en BSO-leerlingen in Vlaanderen, waarbij zowel emotionele mishandeling, emotionele chantage als fysieke mishandeling in beschouwing worden genomen.

Nadien zal nagegaan worden wat de kenmerken zijn van oudermishandeling aan de hand van een aantal hypothesen die gesteld worden in de literatuur. Op deze manier kunnen we het profiel schetsen van de mishandelende jongere, de mishandelde ouder(s) en het gezin waarbinnen de mishandeling voorkomt. Volgende hypothesen zullen nagegaan worden:

1. Mishandelende jongeren bevinden zich meestal in de midden- en late adolescentie (tussen 15 en 19 jaar)

Deze hypothese wordt door verscheidene onderzoeken bevestigd (o.a. Hauber en Senten, 1990; Evans en Warren-Sohlberg, 1988). Volgens Ulman en Straus (2003) daarentegen vindt oudermishandeling vooral plaats in de kindertijd en daalt het voorkomen naarmate kinderen ouder worden

2. Jongens plegen meer en een ander soort geweld tegenover ouders dan meisjes

Sommige auteurs zoals Cornell en Gelles (1982; zie Browne en Herbert, 1997), Ponjaert-Kristoffersen (1990) en Harbin en Madden (1979) vonden dat jongens meer geweld plegen dan meisjes, terwijl anderen (o.a. Browne en Hamilton, 1998; Agnew en Huguley, 1989; Hauber en Senten, 1990) geen verschil vonden in de prevalentie van oudermishandeling naargelang het geslacht van de jongere. Wat betreft het soort van geweld geeft Ponjaert-Kristoffersen (1999) aan dat jongens meer fysiek en meisjes meer emotioneel geweld gebruiken. Volgens Cottrell (2002) daarentegen zijn er geen verschillen in het type geweld dat jongens en meisjes toepassen.

3. Jongeren die een schooljaar gedubbeld hebben, gebruiken meer geweld ten opzichte van hun ouders dan jongeren die nooit een jaar hebben overgedaan

Hoewel Harbin en Madden (1979) en van Oosten en Wurfbain-Douqué (1982) aangeven dat jongeren die geweld vertonen tegenover hun ouders goede resultaten behalen op school, vinden we bij anderen terug dat deze jongeren vaak problemen vertonen op school en vaker

dubbelen (Cottrell en Monk, 2004; Paulson et al. 1990; Marcelli, 2002; Cuyvers, 1988; Janssens, 1988, zie Vandeperre, 2004).

4. Alleenstaande moeders lopen meer kans om slachtoffer te worden van oudermishandeling

Omtrent deze hypothese zijn verschillende gegevens terug te vinden in de literatuur. Zo geven Hauber en Senten (1990) en Livingston (1986) aan dat oudermishandeling meer voorkomt bij alleenstaande moeders, terwijl andere auteurs (o.a. Ponjaert-Kristoffersen, 1990; Charles, 1986) stellen dat de prevalentie hoger is bij intacte gezinnen.

5. Moeders zijn meer slachtoffer van oudermishandeling dan vaders en worden daarbij ook vaker fysiek mishandeld

De stelling dat moeders meer slachtoffer worden van oudermishandeling wordt in de meeste onderzoeken bevestigd (o.a. Ponjaert-Kristoffersen, 2000; Browne en Hamilton, 1998; Ulman en Straus, 2003; Agnew en Huguley, 1989; Peek et al., 1985). Ulman en Straus (2003) stellen dat moeders ook vaker fysiek mishandeld worden.

6. De meeste mishandelde ouders bevinden zich in de leeftijdsklasse van 45 tot 54 jaar of in de klasse ≥ 55 jaar

Het merendeel van de onderzoekers geeft aan dat mishandelde ouders in de meeste gevallen vrij oud zijn (o.a. Harbin en Madden, 1979; Ponjaert-Kristoffersen, 1999; Marcelli, 2002).

7. Ouderomishandeling komt voor in alle lagen van de bevolking

Deze hypothese wordt in het merendeel van de onderzoeken bevestigd (o.a. Ponjaert-Kristoffersen, 1999; Agnew en Huguley, 1989; Peek et al., 1985; Cottrell, 2001).

8. Ouderomishandeling komt meer voor in gezinnen waarbij de grootouders geboren zijn in een islamitisch land

Over de invloed van geloof op ouderomishandeling is weinig informatie terug te vinden. Wel geven Paulson et al. (1990) en Peek et al. (1985) aan dat jongeren uit religieuze gezinnen minder gebruik maken van geweld ten opzichte van ouders. Hierbij maken we de veronderstelling dat in islamitische gezinnen meer belang wordt gehecht aan geloof.

9. Ouderomishandeling komt vaker voor bij kinderen die getuige zijn (geweest) van geweld tussen de ouders

Meerdere auteurs zoals Cottrell en Monk (2004), Ulman en Straus (2003) en Ponjaert-Kristoffersen (1999) geven een positief verband aan tussen ouderomishandeling en partnergeweld.

10. Oudermishandeling gaat vaak gepaard met siblinggeweld.

Omtrent deze hypothese is weinig rechtstreekse informatie terug te vinden in de literatuur.

Wanneer echter gekeken wordt naar de kenmerken van oudermishandeling en siblinggeweld, bijvoorbeeld oppositioneel gedrag bij de jongere en het belang van positieve bekrachtiging, is het mogelijk dat er een positief verband bestaat tussen deze vormen van geweld.

2.2 Methode

2.2.1 Proefpersonen

512 adolescenten uit de 2de en 3de graad technisch en beroeps secundair onderwijs namen deel aan het onderzoek. Aangezien de vragenlijst werd ingevuld door 479 leerlingen, waarvan 193 jongens en 286 meisjes, ligt de responsratio op 94%.

De vragenlijsten werden afgenomen in Vlaanderen, meer bepaald in het arrondissement Dendermonde, Oost-Vlaanderen. De afname vond plaats in 3 scholen behorend tot het gesubsidieerd vrij onderwijs.

2.2.2 Onderzoeksmateriaal

In het onderzoek wordt gebruik gemaakt van een gestructureerde vragenlijst (zie bijlage), gebaseerd op degene die gebruikt werd in de licentiaatsverhandeling van Vandepierre (2004). Deze vragenlijst werd opgesteld aan de hand van de Conflict Tactics Scales (CTS) van Straus (1979; zie Straus et al., 1988). De CTS gaat intrafamiliaal geweld na aan de hand van vragen over welke manieren gehanteerd worden bij het oplossen van conflicten binnen het gezin. Hierbij worden drie methoden van conflicthantering nagegaan: het gebruik van rationele discussie en argumentering, het gebruik van verbale en nonverbale uitingen van vijandigheid en het gebruik van fysiek geweld.

De vragenlijst van Vandepierre (2004) werd binnen dit onderzoek enigszins aangepast. In tegenstelling tot Vandepierre die enkel geweld ten opzichte van ouders naging, werd in onze vragenlijst ook geweld ten opzichte van stiefouders en de aanwezigheid van andere vormen van geweld binnen het gezin (tussen siblings en tussen ouders) opgenomen. Daarnaast werden de vragen op vlak van taal aangepast aan de proefpersonen in dit onderzoek.

Het gaat om een korte zelfrapportagevragenlijst met voornamelijk gesloten antwoordcategorieën die bestaat uit 2 delen. In het eerste deel worden een aantal persoonlijke gegevens gevraagd zoals geslacht, leeftijd, geboortjaar, studiejaar en –richting en het al dan

niet moeten dubbelen in het middelbaar onderwijs. Er werden ook gegevens rond het gezin verzameld zoals aantal en leeftijd van siblings, plaats in de kinderrij en gezinssamenstelling. Daarnaast werden eveneens vragen gesteld over kenmerken van de ouders, met name leeftijd, diploma en het al dan niet buitenshuis werken. Tenslotte werd ook de geboorteplaats van de grootouders gevraagd om het geloof binnen het gezin na te gaan. Hierbij veronderstellen we dat in de meeste gevallen het geloof binnen het gezin overeenkomt met de belangrijkste godsdienst in het geboorteland van de grootouders. Wanneer de grootouders bijvoorbeeld geboren zijn in een overwegend islamitisch land, zoals Turkije of Marokko, wordt verondersteld dat het gezin dit geloof aanneemt.

In het tweede deel van de vragenlijst wordt een aantal uitspraken gegeven waarbij de jongere moet aangeven hoe vaak deze situatie reeds is voorgekomen in zijn/haar gezin op een schaal gaande van nooit (1), zelden (2), soms (3), vaak (4) tot heel vaak (5). Daarnaast is er een antwoordcategorie 'niet van toepassing' (0) die moet aangeduid worden wanneer de proefpersoon de vraag niet kan beantwoorden aangezien de situatie bij hem/haar niet kan voorkomen. Dit deel omvat zowel vragen over geweld tussen siblings, geweld ten opzichte van (stief)ouders als geweld tussen ouders onderling. Aangezien er minder taboe lijkt te heersen over siblinggeweld, hebben we ervoor gekozen om met deze uitspraken te starten. Het merendeel van de 20 vragen rond geweld tussen broers en zussen gaan fysiek geweld na (items 1,3,4,6,8,10,11,12,13,14,15,16,17,18,19,20). Daarnaast zijn er ook enkele uitspraken over emotioneel geweld (items 2,5,7 en 9).

Nadien volgen 33 uitspraken over geweld ten opzichte van ouders. Indien de jongere stiefouders had, werd gevraagd de uitspraken ook te beoordelen met betrekking tot stiefouders. Hierbij komen de 3 vormen van mishandeling aan bod, met name emotionele mishandeling (items 23, 28, 33, 35, 41, 46, 50), emotionele chantage (items 21, 26, 29, 30, 31, 37, 38, 40, 43, 44, 47, 51) en fysieke mishandeling (items 22, 24, 25, 27, 32, 34, 36, 39, 42, 45, 48, 49, 52, 53).

De vragenlijst eindigt tenslotte met 4 items waarin nagegaan wordt of de jongere reeds getuige is geweest van verbaal (items 54 en 56) en/of fysiek geweld (items 55 en 57) tussen (stief)ouders.

2.2.3 Procedure

De scholen waar de vragenlijst werd afgenomen, werden at random geselecteerd. Om vergissingen bij het invullen te vermijden, was ik persoonlijk aanwezig bij de afname. Eerst werd een korte inleiding gegeven rond het doel en de inhoud van de vragenlijst, waarbij benadrukt werd dat de vragenlijst volledig anoniem was en gevraagd om deze waarheidsgetrouw in te vullen. Vervolgens werd informatie verschaft over de instructies, waarbij de proefpersonen de mogelijkheid hadden om bijkomende vragen te stellen.

Bij de scoring van de verzamelde gegevens werden de proefpersonen onderverdeeld in vijf onafhankelijke onderzoekspopulaties op basis van de samenstelling van het gezin waar de jongere woont. Binnen de nieuw samengestelde gezinnen zijn er de populaties ‘moeder_stiefvader’ en ‘vader_stiefmoeder’, bij de éénoudergezinnen vinden we ‘moeder’ en ‘vader’ en tenslotte is er de populatie ‘ouders’. Als gevolg van het lage aantal proefpersonen binnen de onderzoekspopulaties ‘vader_stiefmoeder’ (n=9) en ‘vader’ (n=17) werden deze niet in beschouwing genomen voor de verdere verwerking.

Aan de hand van de interne consistentie en itemtotaalcorrelaties (zie 5.2) werden nadien binnen de populaties telkens 4 schalen opgesteld die de afhankelijke variabelen vormen, namelijk oudermishandeling, emotionele mishandeling, emotionele chantage en fysieke mishandeling. Oudermishandeling is hierbij het totaal van alle items. De onafhankelijke variabelen zijn grotendeels afkomstig uit de demografische gegevens en verschillen naargelang de hypothese die getest wordt. Daarnaast vormen ook de schalen rond siblinggeweld en geweld tussen ouders onafhankelijke variabelen.

geweld tussen ouders en siblinggeweld twee onafhankelijke variabelen.

3. Resultaten

In dit onderdeel zullen eerst enkele demografische gegevens besproken worden die bekomen werden aan de hand van descriptieve statistiek, met name frequentie- en kruistabellen.

Vervolgens wordt ingegaan op de prevalentie van de verschillende types van oudermishandeling om tenslotte te eindigen met het toetsen van de vooropgestelde hypothesen.

3.1 Demografische gegevens

3.1.1 Geslacht en leeftijd van de jongeren

De vragenlijst werd ingevuld door 479 adolescenten, waarvan 193 jongens (40,3%) en 286 meisjes (59,7%). De gemiddelde leeftijd van alle respondenten is 15,87 jaar. Bij de jongens is dit 15,93 jaar (standaardafwijking = 1,375) en bij de meisjes 15,83 jaar (standaardafwijking = 1,342).

Om de interpretatie van de gegevens te bevorderen, zullen de leeftijden van de jongeren gehercodeerd worden in leeftijdsklassen zoals aangegeven door de Wit, van der Veer en Slot (2001). De jongeren zullen naargelang hun leeftijd onderverdeeld worden in de vroege adolescentie (13 tot en met 14 jaar), midden adolescentie (15 tot en met 17 jaar) en late adolescentie (18 jaar of ouder). In dit onderzoek bevinden de meeste jongeren zich in de middenadolescentie, met name 69,7% (n=334) (73,6% jongens, n=142 en 67,1% meisjes, n=192). Daarnaast bevindt 18% (n=86) van de onderzoeksgroep zich in de vroege adolescentie (14%, jongens, n=27 en 20,6% meisjes, n=59) en 12,3% (n=59) in de late adolescentie (12,4% jongens, n=24 en 12,2% meisjes, n=35). In tabel 1 en 2 (zie bijlage 3A) wordt een overzicht gegeven van de verdeling van respectievelijk de leeftijd en leeftijdsklassen naargelang het geslacht.

3.1.2 Studiejaar en –richting

53% (n=254) van de jongeren bevindt zich in de 2de graad van het middelbaar onderwijs, waarvan 28,8% (n=138) in het 3de jaar en 24,2% (n=116) in het 4de jaar. De overige 47% (n=225) bevindt zich in de 3de graad, waarbij 26,3% (n=126) van de jongeren in het 5de jaar en 20,7% (n=99) in het 6de jaar zit (zie tabel 3 in bijlage 3B).

Daarnaast volgt 60,7% (n=291) van de adolescenten een TSO-richting en 39,3% (n=188) een BSO-richting. Om de interpretatie eenvoudiger te maken, werden de studierichtingen gehercodeerd. Binnen TSO werd enkel 'handel' als een aparte richting behouden.

'Gezondheidswetenschappen' en 'sociaal-technische wetenschappen' werden daarentegen geplaatst onder 'menswetenschappelijke richtingen', en 'elektromechanica' en 'mechanische (vormgevings)technieken' onder technische TSO-richtingen. Bij BSO werden 'verkoop', 'kantoor' en 'voeding en verzorging' geplaatst onder 'niet-technische BSO-richtingen' en 'werktuigmachines', 'auto' en 'basismechanica' onder 'technische BSO-richtingen'.

Uit de vragenlijsten bleek dat binnen TSO 31,5% (n=151) van de leerlingen een menswetenschappelijke richting volgt, 12,7% (n=61) handel en 16,5% (n=79) een technische TSO-richting. Binnen BSO bleek 8,4% (n=40) een technische BSO-richting te volgen en 30,9% (n=148) een niet-technische BSO-richting. Wat betreft het geslacht bevinden de meeste jongens zich in een technische TSO-richting (40,9%, n=79), terwijl de meeste meisjes een menswetenschappelijke (43%, n=90,2) of niet-technische BSO-richting (44,8%, n=88,4) volgen (zie tabel 4 in bijlage 3B).

Tenslotte werd ook nagevraagd of de jongeren reeds gedubbeld hadden in het middelbaar onderwijs (zie tabel 5 in bijlage 3B). Dit bleek bij 18,4% (n=88) het geval te zijn (25,4% jongens, n=49 en 13,6% meisjes, n=39). De meeste jongeren hebben nog nooit een schooljaar moeten overdoen in het middelbaar onderwijs (81,6%, n=391).

3.1.3 Leeftijd van de ouders

De gemiddelde leeftijd van de moeders bedraagt 41,96 (standaardafwijking = 4,525) en van de vaders 44,88 jaar (standaardafwijking=6,145). Net zoals bij adolescenten zullen ook de ouders onderverdeeld worden in leeftijdsklassen, met name de klassen 35 tot 44 jaar, 45 tot 54 jaar en 55 jaar of ouder. Uit de vragenlijst blijkt dat het merendeel van de ouders zich in de leeftijdsklasse van 35 tot 44 jaar bevindt (76,5% van de moeders, n=359 en 55,1% van de vaders, n=253). Verder behoort 22,4% van de moeders (n=105) en 39,2% van de vaders (n=180) tot de klasse van 45 tot 54 jaar. Tenslotte is 1,1% van de moeders (n=5) en 5,7% van de vaders (n=26) 55 jaar of ouder (zie tabel 6 in bijlage 3C).

3.1.4 Opleidingsniveau en werksituatie van de ouders

In de vragenlijst werd via het hoogste diploma van de ouders hun opleidingsniveau nagegaan. Hierbij bleek echter dat iets meer dan een vierde van de jongeren niet wist wat het hoogste diploma van hun moeder en vader was (28,3% voor moeder, n=131 en 29,3% voor vader, n=132). Uit de overige gegevens kwam naar voren dat het grootste gedeelte van de ouders Hoger Secundair Onderwijs (27,8% van de moeders, n=129 en 28,2% van de vaders, n=127) of Lager Secundair Onderwijs (17% van de moeders, n=79 en 19,3% van de vaders, n=87) had gevolgd. Daarnaast volgden 0,6% moeders (n=3) en 1,6% vaders (n=7) Buitengewoon Lager Onderwijs, 1,7% moeders (n=8) en 3,1% vaders (n=14) Buitengewoon Secundair Onderwijs, 8,2% (n=38) moeders en 7,1% (n=32) vaders Hoger Onderwijs Buiten de Universiteit en hebben 3% (n=14) moeders en 3,5% (n=16) vaders een universitair diploma. Tenslotte heeft 4,5% (n=21) en 1,8% (n=8) van respectievelijk de moeders en vaders geen diploma. In tabel 7 (zie bijlage 3D) wordt een overzicht geboden van deze gegevens.

Daarnaast werd aan de jongeren gevraagd of hun ouders al dan niet buitenshuis werken. In tabel 8 (zie bijlage 3D) merken we dat dit bij 75,95% van de ouders het geval is (64,2% van de moeders en 87,7% van de vaders). De overige 24,05% van de ouders die niet buitenshuis werken, blijken vooral moeders te zijn (35,8%), tegenover 12,3% vaders.

3.1.5 Gezinssituatie

Er werden ook een aantal vragen gesteld om de gezinssituatie van de respondenten na te gaan. Ten eerste werd gevraagd naar het aantal siblings van de jongeren (zie tabel 9 in bijlage 3E). Het merendeel van de respondenten heeft 1 sibling (40,1%, n=192) en iets minder dan een derde van de jongeren heeft 2 siblings (27,3%, n=131). 15,4% (n=74) heeft 3 siblings. Jongeren met 4 (5,8%, n=28), 5 (1,3%, n=6), 6 (1,5%, n=7), 7 (0,2%, n=1) of 8 siblings (0,4%, n=2) komen zeer weinig voor. 7,9% (n=38) van de jongeren tenslotte is enig kind.

Wat betreft de gezinssamenstelling blijkt dat het merendeel van de jongeren (67,6%, n=324) bij moeder en vader woont. Ongeveer één op tien jongeren woont bij moeder en partner (11,7%, n=56), terwijl 1,9% (n=9) bij vader en partner woont. Op het vlak van éénoudergezinnen woont 12,7% (n=61) van de respondenten bij moeder en 3,5% (n=17) bij vader. De overige 2,5% (n=12) van de jongeren geven zelf aan dat er bij hen sprake is van co-ouderschap. Een overzicht van de gezinssamenstelling naargelang het geslacht van de respondenten wordt gegeven in tabel 10 (zie bijlage 3E).

Aan de hand van het opleidingsniveau van de ouders, bekomen we informatie over de sociale klasse van het gezin. Hierbij wordt er vanuit gegaan dat ouders met een diploma van BULO, BUSO of LO behoren tot een laag opleidingsniveau. Een diploma van LSO of HSO kan beschouwd worden als laaggemiddeld opleidingsniveau terwijl een diploma van HOBU of universiteit behoort tot een hooggemiddeld opleidingsniveau. Uit de antwoorden blijkt dat 13,55% (n=130) van de ouders behoort tot een laag opleidingsniveau, 44,05% (n=422) tot een laaggemiddelde opleidingsniveau en 10,45% (n=100) tot een hooggemiddeld opleidingsniveau. Bij 32% (n=306) wisten de jongeren niet wat het hoogste diploma was van hun ouders (zie tabel 11 in bijlage 3E).

Tenslotte werd ook de vermoedelijke geloofsovertuiging van het gezin nagegaan door middel van het navragen van het geboorteland van de grootouders. Hieruit komt naar voor dat bij ongeveer één op tien van de gezinnen de grootouders geboren zijn in een islamitisch land (10,8%), terwijl bij de overige 89,2% de grootouders afkomstig zijn uit een niet-islamitisch land (zie tabel 12 in bijlage 3E).

3.2 Betrouwbaarheid

Vermits we gebruik maakten van een niet-gestandaardiseerde vragenlijst, is het belangrijk de betrouwbaarheid na te gaan alvorens de gegevens verder te interpreteren.

Aangezien er een goede tot zeer goede interne consistentie bleek te zijn, hetgeen een hoge correlatie tussen de items onderling aangeeft, werd gekozen om schalen op te stellen waarbij de scores per item werden opgeteld. Hiervoor hebben we bij elke onderzoekspopulatie de itemtotaalcorrelaties berekend voor oudermishandeling en de verschillende vormen ervan en siblinggeweld. Bij de populatie 'ouders' hebben we eveneens de schaal 'geweld tussen de ouders' opgesteld. De items waarbij de itemtotaalcorrelatie kleiner is dan .30 werden verwijderd. In tabel 13 en 14 worden de nieuwe Cronbach-Alpha waarden weergegeven. In het algemeen is er een goede tot zeer goede betrouwbaarheid. Enkel de betrouwbaarheid van de schalen emotionele chantage bij 'moeder_stiefvader' en fysieke mishandeling en emotionele chantage bij 'moeder' hebben een mindere goede betrouwbaarheid, waarmee rekening moet gehouden worden bij de interpretatie van de resultaten.

Tabel 13: Nieuwe Cronbach Alpha-waarden van de schalen binnen de populatie ‘ouders’

‘Ouders’	Cronbach Alpha
Oudermishandeling	.917
Emotionele mishandeling	.907
Emotionele chantage	.834
Fysieke mishandeling	.834
Geweld tussen ouders	.751
Geweld tegenover broer	.884
Geweld tegenover zus	.847
Siblinggeweld	.893

Tabel 14: Nieuwe Cronbach-Alpha waarden van de schalen binnen de populaties ‘moeder_stiefvader’ en ‘moeder’

	Cronbach Alpha	
	‘Moeder_stiefvader’	‘Moeder’
Oudermishandeling	.869	.854
Emotionele mishandeling	.814	.869
Emotionele chantage	.664	.659
Fysieke mishandeling	.743	.659
Geweld tegenover broer	.869	.888
Geweld tegenover zus	.861	.858
Siblinggeweld	.824	.857

Na het in beschouwing nemen van de betrouwbaarheid van de vragenlijst kan overgegaan worden tot de verwerking van de gegevens.

3.3 Prevalentie

Aangezien de definitie stelt dat er sprake moet zijn van regelmatig geweld, hebben we bij het berekenen van de prevalentie enkel de antwoordcategorieën ‘soms’, ‘vaak’ en ‘heel vaak’ in beschouwing genomen. De antwoorden op de items in de schaal fysieke mishandeling hebben hierbij een groter gewicht gekregen aangezien deze items in het algemeen ernstiger zijn dan diegene in de schalen emotionele mishandeling en chantage. Vervolgens hebben we per populatie nagegaan hoeveel jongeren gebruik maken van ofwel één bepaalde vorm van geweld, ofwel een combinatie van verschillende vormen. Om een algemeen beeld te krijgen

over de verschillende populaties heen, hebben we nadien het gemiddelde van deze percentages berekend.

Uit de resultaten blijkt dat gemiddeld over de drie populaties heen 14,97% van de jongeren gebruik maakt van één bepaalde vorm van oudermishandeling of een combinatie van verschillende vormen. Wanneer we specifiek de prevalentie van de vormen van mishandeling over de drie populaties heen bekijken, zien we dat de jongeren vooral emotionele mishandeling lijken toe te passen (13,37%). Daarnaast blijken emotionele chantage en fysieke mishandeling even vaak voor te komen (3,97%) (zie tabel 15).

Tabel 15: Prevalentie van oudermishandeling en de verschillende vormen voor de 3 populaties en gemiddelde algemene prevalentie in %

	Emotionele mishandeling	Emotionele chantage	Fysieke mishandeling	Oudermishandeling¹
Ouders	21	7,7	5,2	22,53
Moeder_stiefvader	10,9	0,9	1,8	10,91
Moeder	8,2	3,3	4,9	11,48
Gemiddelde algemene prevalentie	13,37	3,97	3,97	14,97

Nu we weten hoe vaak oudermishandeling voorkomt, zullen we dieper ingaan op de kenmerken van jongere, ouders en gezin die met deze vorm van geweld gepaard gaan.

3.4 Hypothesen

3.4.1 Mishandelende jongeren bevinden zich meestal in de midden- en late adolescentie (tussen 15 en 19 jaar)

In tegenstelling tot onze verwachting bevinden de mishandelende jongeren zich bij de verschillende gezinssamenstellingen niet specifiek in de midden- en late adolescentie.

Deze stelling werd bij de populatie ‘ouders’ en ‘moeder_stiefvader’ aan de hand van een Oneway ANOVA nagegaan. Wat betreft oudermishandeling werden in tegenstelling tot de hypothese geen significante verschillen gevonden, noch bij ‘ouders’ ($F(2)=.822$, *ns*), noch bij ‘moeder_stiefvader’ ($F(2)=.685$, *ns*). Wanneer we kijken naar de verschillende vormen van mishandeling, zien we eveneens geen significante verschillen (zie tabel 16 in bijlage 4A).

¹ Oudermishandeling = toepassen van minstens één van de drie vormen van geweld tegenover de ouders

Aangezien er bij de onderzoekspopulatie ‘moeder’ bij alle schalen sprake is van heteroskedasticiteit gepaard met sterk verschillende steekproefgroottes, hebben we hier gekozen voor de niet-parametrische Kruskal-Wallis test. Uit de resultaten blijkt dat er enkel bij fysieke mishandeling een randsignificant verschil is tussen de leeftijdsklassen ($X^2(2)=4.835, p<0.1$). Op basis van de gemiddelde rangscores kunnen we stellen dat de meeste mishandelende jongeren zich hier in de late adolescentie bevinden (zie tabel 17 in bijlage 4A). Bij oudermishandeling ($X^2(2)=.478, ns$), emotionele mishandeling ($X^2(2)=.580, ns$) en emotionele chantage ($X^2(2)=1.089, ns$) bestaan geen significante verschillen tussen de leeftijdsklassen.

3.4.2 Jongens plegen meer en een ander soort geweld dan meisjes

In het algemeen vonden we dat jongens en meisjes hun ouders evenveel mishandelen, hetgeen niet overeenkomt met onze hypothese. Er lijkt ook weinig verschil te zijn wat betreft de aard van het geweld.

Deze stelling werd onderzocht aan de hand van een Independent Samples t-test. We zien hierbij een significant verschil tussen jongens en meisjes wat betreft fysieke mishandeling in de populatie ‘moeder_stiefvader’ ($t(36,000)=-1.473, p<.05$). Wanneer we echter kijken naar de gemiddelde scores, lijken meisjes, in tegenstelling tot onze verwachting, méér fysiek geweld te gebruiken dan jongens. Wel in overeenstemming met de hypothese vinden we eveneens een randsignificant verschil bij emotionele mishandeling van ‘ouders’ terug ($t(322)=-1.676, p<.1$), waarbij meisjes hun ouders iets meer emotioneel lijken te mishandelen. In de overige populaties worden echter geen significante verschillen weergegeven (zie tabel 18 in bijlage 4B).

3.4.3 Jongeren die een schooljaar gedubbeld hebben, mishandelen hun ouders meer dan jongeren die nooit een jaar hebben overgedaan

In tegenstelling tot onze verwachting blijken jongeren die een jaar gedubbeld hebben in het algemeen niet meer geweld te gebruiken tegenover hun ouders dan jongeren die nog nooit een jaar hebben overgedaan.

Deze veronderstelling werd nagegaan aan de hand van een Independent Samples t-test. In de resultaten zien we enkel een significant verschil bij fysieke mishandeling van alleenstaande moeders ($t(51,000)=-2.497, p<.05$). Wanneer we echter naar de gemiddelden kijken,

blijken jongeren die niet gedubbeld hebben net méér te mishandelen dan jongeren die wel al een jaar hebben overgedaan, hetgeen niet overeenstemt met onze hypothese. In de overige resultaten, zowel binnen de populatie ‘moeder’ als binnen de andere twee populaties, worden geen significante verschillen meer teruggevonden (zie tabel 19 in bijlage 4C).

3.4.4 Moeders zijn meer slachtoffer van oudermishandeling dan vaders en worden daarbij ook vaker fysiek mishandeld

In overeenstemming met deze stelling blijkt oudermishandeling in het algemeen meer voor te komen tegenover moeders dan vaders. Fysieke mishandeling komt echter iets méér voor tegenover vaders dan moeders, hetgeen dan weer niet strookt met onze hypothese.

We hebben deze hypothese onderzocht aan de hand van een vergelijking van de frequenties waarmee oudermishandeling voorkomt bij moeders en vaders. Dit werd enkel binnen de onderzoekspopulatie ‘ouders’ gedaan, vermits bij ‘moeder_stiefvader’ er geen gelijke verdeling is tussen de items over moeder enerzijds en stiefvader anderzijds.

De frequenties geven zoals verwacht aan dat moeders in het algemeen duidelijk meer mishandeld worden dan vaders (respectievelijk 17,6% tegenover 13,89%). Wat betreft de vormen van mishandeling blijken moeders eveneens meer emotioneel mishandeld te worden dan vaders (respectievelijk 16,4% tegenover 12%), en ook emotionele chantage wordt iets meer toegepast tegenover moeders dan vaders (respectievelijk 4,9% tegenover 4,3%).

Hetgeen we echter niet verwacht hadden, is dat vaders iets meer fysiek mishandeld worden dan moeders (respectievelijk 3,7% tegenover 3,1%). Een overzicht wordt gegeven in tabel 20 (zie bijlage 4D).

3.4.5 De meeste mishandelde ouders bevinden zich in de leeftijdsklasse van 45 tot 54 jaar of in de klasse ≥ 55 jaar

In tegenstelling tot onze verwachting blijken mishandelde ouders niet tot een specifieke leeftijdsklasse te behoren. Enkel alleenstaande moeders die fysiek mishandeld worden bevinden zich vooral in de midden- en late volwassenheid.

Deze veronderstelling werd in de populatie ‘ouders’ nagegaan aan de hand van een Oneway ANOVA. De resultaten geven noch voor moeders, noch voor vaders significante verschillen tussen de verschillende leeftijdsklassen aan (zie tabel 21 en 22 in bijlage 4E).

Aangezien bij de populaties ‘moeder’ en ‘moeder_stiefvader’ slechts zeer weinig ouders zich in de leeftijdsklasse 55 jaar en ouder bevinden, hebben we de klassen 45 tot 54 jaar en ≥ 55

jaar samen te nemen. De resultaten werden vervolgens berekend aan de hand van een Independent Samples t-test, waarbij we opnieuw zowel in de populatie ‘moeder_stiefvader’ als ‘moeder’ in tegenstelling tot onze verwachting geen significante verschillen aantreffen (zie tabel 23 tot en met 25 in bijlage 4E).

3.4.6 Oudermishandeling komt voor in alle lagen van de bevolking

Zoals we verwacht hadden komt oudermishandeling bij elke gezinssamenstelling voor in alle lagen van de bevolking.

Om deze stelling te onderzoeken, hebben we gebruik gemaakt van een Oneway ANOVA. In alle onderzoekspopulaties zijn er, in overeenstemming met de hypothese, noch bij moeders, noch bij vaders significante verschillen in de aanwezigheid van oudermishandeling of de vormen ervan tussen de drie opleidingsniveaus (zie tabel 26 tot en met 30 in bijlage 4F).

3.4.7 Alleenstaande moeders lopen meer kans om slachtoffer te worden van oudermishandeling

In tegenstelling tot onze hypothese stellen we vast dat oudermishandeling meer voorkomt bij ouders dan bij alleenstaande moeders.

We hebben deze stelling nagegaan aan de hand van een vergelijking van de frequenties (zie tabel 31 in bijlage 4G). Hierbij zien we in tegenstelling tot onze verwachting dat bij ‘ouders’ zowel bij oudermishandeling als bij de verschillende vormen de frequenties hoger liggen dan bij ‘moeder’ en ‘moeder_stiefvader’. Daarnaast blijkt oudermishandeling ongeveer evenveel voor te komen bij ‘moeder’ als bij ‘moeder_stiefvader’. We merken wel dat bij alleenstaande moeders meer sprake is van fysieke mishandeling en emotionele chantage dan bij ‘moeder_stiefvader’, terwijl bij de laatste populatie meer emotionele mishandeling lijkt voor te komen.

3.4.8 Oudermishandeling komt vaker voor bij kinderen die getuige zijn (geweest) van geweld tussen de ouders

Zoals we verwacht hadden, mishandelen jongeren hun ouders vaker wanneer ze getuige zijn (geweest) van geweld tussen hun ouders.

We hebben deze hypothese onderzocht aan de hand van een Pearson correlatie test. Omwille van onduidelijkheid in de vragenlijst, hebben we deze test enkel uitgevoerd in de populatie ‘ouders’. Hierbij zien we dat er een sterke positieve correlatie bestaat tussen

oudermishandeling en geweld tussen de ouders ($r=.485, p<.01$), hetgeen overeenstemt met onze hypothese. Hetzelfde merken we ook bij de verschillende types van mishandeling, met name emotionele mishandeling ($r=.466, p<.01$), emotionele chantage ($r=.391, p<.01$) en fysieke mishandeling ($r=.408, p<.01$).

3.4.9 Oudermishandeling gaat vaak gepaard met siblinggeweld

In overeenstemming met de hypothese gaat in de populatie ‘ouders’ geweld tegenover broers en zussen vaak samen met oudermishandeling. In de twee andere populaties (‘moeder_stiefvader’ en ‘moeder’) blijkt dit echter niet het geval te zijn.

Om deze stelling na te gaan, hebben we gebruik gemaakt van een Pearson correlatie test. Uit de resultaten in de populatie ‘ouders’ komt een sterke correlatie tussen vrijwel alle vormen van oudermishandeling en siblinggeweld naar voren. Enkel tussen fysieke oudermishandeling en geweld tegenover zus is dit niet het geval (zie tabel 32 in bijlage 4H). Wanneer we echter kijken naar de andere onderzoekspopulaties ‘moeder_stiefvader’ en ‘moeder’ vinden we, in tegenspraak met de hypothese, nergens een significante correlatie tussen siblinggeweld en geweld ten opzichte van ouders (zie tabel 33 in bijlage 4H).

3.4.10 Oudermishandeling komt minder voor in gezinnen waarvan de grootouders geboren zijn in een islamitisch land

Zoals verwacht gebruiken jongeren waarvan de maternale grootouders geboren zijn in een islamitisch land in het algemeen minder geweld tegenover hun ouders dan jongeren waarvan de maternale grootouders afkomstig zijn uit een niet-islamitisch land. Specifiek blijkt dit vooral bij fysieke mishandeling het geval te zijn. In tegenstelling tot de hypothese blijkt het al dan niet islamitisch zijn van het geboorteland van de paternale grootouders echter geen invloed te hebben op de aanwezigheid van oudermishandeling.

Deze veronderstelling werd nagegaan door middel van een Independent Samples t-test. Aangezien er bij de populaties ‘moeder_stiefvader’ en ‘moeder’ te weinig jongeren zijn waarvan de grootouders geboren zijn in een islamitisch land, hebben we ervoor gekozen deze stelling enkel te onderzoeken in de onderzoekspopulatie ‘ouders’. We merken zoals verwacht dat er een significant verschil bestaat in de aanwezigheid van oudermishandeling in het algemeen, en specifiek fysieke mishandeling, naargelang het al dan niet islamitisch zijn van het geboorteland van de maternale grootouders (respectievelijk $t(69,704)=2.213, p<.05$ en

$t(258,494)=.028, p<.01$). Wanneer we de gemiddelden bekijken, blijken jongeren waarvan de maternale grootouders geboren zijn in een islamitisch land minder gebruik te maken van dit geweld (zie tabel 34 in bijlage 4I). In tegenstelling tot de hypothese vonden we echter geen significante verschillen wat betreft de aanwezigheid van emotionele mishandeling en emotionele chantage (respectievelijk $t(320)=1.379, ns$ en $t(320)=.160, ns$). In dezelfde lijn gaven de resultaten ook geen significante verschillen aan bij de paternale grootouders, noch voor oudermishandeling, noch voor de verschillende vormen ervan (zie tabel 35 in bijlage 4I).

Na dit overzicht van de resultaten van het onderzoek, zullen we overgaan tot de bespreking ervan.

4. Bespreking

In dit onderdeel zullen we de resultaten van ons onderzoek bespreken en vergelijken met de gegevens die we in de literatuur hebben teruggevonden. Bij de hypothesen die eveneens aan bod kwamen in het onderzoek van Vandepierre (2004) zal ook verwezen worden naar deze resultaten. Tenslotte zal een aantal algemene bemerkingen in verband met het onderzoek aan bod komen.

In overeenstemming met vorige onderzoeken, blijkt uit de bekomen **prevalentiecijfers** dat oudermishandeling duidelijk een reële problematiek is. Uit het onderzoek komt naar voren dat gemiddeld 14,97% van de jongeren geweld gebruikt tegenover zijn/haar ouders. Bij 3,97% van de jongeren is er sprake van fysieke mishandeling. De bekomen prevalentie ligt in de lijn van andere gegevens en sluit vooral sterk aan bij deze uit het onderzoek van Browne en Hamilton (1998), die vonden dat 14,5% van de jongeren gewelddadig gedrag vertoonden tegenover hun ouders, waarbij 3,8% gebruik maakte van ernstige gewelddaden.

We moeten hierbij echter rekening houden met het feit dat de bekomen prevalentie een vertekend beeld kan geven. Mogelijk zijn sommige situaties waarbij het betwistbaar is of hetgeen de jongere aangeeft ernstig genoeg is om beschouwd te worden als oudermishandeling, toch in de prevalentie opgenomen. Vooral wat betreft emotionele mishandeling en chantage verschillen de uitspraken in de vragenlijst namelijk sterk in ernst. Om dit probleem te verhelpen, hebben we gewichten toegekend aan de verschillende items, maar we zijn ons er echter van bewust dat deze niet empirisch gefundeerd zijn. Het is daarom sterk aangeraden dat in verder onderzoek de items vooraf beoordeeld worden door deskundigen die er vervolgens op basis van hun expertise gewichten aan kunnen toekennen. Daarnaast bestaat er ook een kans op onderrapportering. Aangezien er nog steeds een sterk taboe heerst over dit onderwerp, bestaat de mogelijkheid dat sommige jongeren beschaamd waren om toe te geven dat ze geweld gebruiken tegenover hun ouders. Bovendien werd in de vragenlijst niet verwezen naar een specifieke tijdsperiode, waardoor het mogelijk moeilijk was voor de jongeren om de werkelijke mate van voorkomen van deze situaties in te schatten. Dit zou eventueel in volgend onderzoek wel kunnen gedaan worden.

Ondanks deze beperkingen kunnen we toch stellen dat de gegevens aantonen dat oudermishandeling duidelijk aanwezig is en dus de nodige aandacht verdient.

Wat betreft de *kenmerken van de mishandelende jongeren* wordt geen enkele vooropgestelde hypothese bevestigd in ons onderzoek.

In tegenstelling tot wat in verscheidene onderzoeken naar voren komt (o.a. Hauber en Senten, 1990; Evans en Warren-Sohlberg, 1988), bevinden de mishandelende jongeren zich in dit onderzoek **niet specifiek in de midden- en late adolescentie** (tussen 15 en 19 jaar). De adolescenten zijn ongeveer gelijk verdeeld over de verschillende leeftijdsklassen, van 13 tot 19 jaar. Deze resultaten komen ook niet overeen met deze van Vandeperre (2004), die een tendens vond dat jongeren in de midden- en late adolescentie hun ouders iets meer leken te mishandelen. Een mogelijke verklaring voor het verschil tussen onze bevindingen en deze van vroegere onderzoeken (eind jaren '80), is dat jongeren doorheen de jaren steeds sneller mondig en zelfstandig worden. Mogelijk gaan adolescenten zich hierdoor ook sneller verzetten tegen hun ouders, eventueel door middel van geweld. Alhoewel uit het onderzoek van Vandeperre blijkt dat oudermishandeling toeneemt met de leeftijd van de jongeren, was hier echter enkel sprake van een tendens en niet van duidelijke significante verschillen tussen de leeftijdsklassen, hetgeen eveneens een aanwijzing kan zijn voor onze verklaring. We moeten daarentegen ook rekening houden met het feit dat er mogelijk geen representatief beeld gegeven wordt als gevolg van (sterke) verschillen in het aantal jongeren per leeftijdsklasse. Het lijkt daarom aangewezen dat deze hypothese in de toekomst onderzocht wordt bij gelijke steekproeven per leeftijdsklasse om zo een antwoord te geven op de vraag of adolescenten al dan niet doorheen de jaren steeds jonger gebruik maken van geweld tegenover hun ouders.

Ook onze tweede hypothese wordt niet bevestigd in het huidig onderzoek. Hoewel verscheidene auteurs aangeven dat jongens meer gebruik maken van oudermishandeling dan meisjes (o.a. Cornell en Gelles, 1982; zie Browne en Herbert, 1997; Ponjaert-Kristoffersen; 1990; Harbin en Madden, 1979), vonden wij **geen verschil naargelang van het geslacht van de jongeren**. Onze bevindingen bevestigen wel deze van Browne en Hamilton (1998), Agnew en Huguley (1989) en Hauber en Senten (1990), die vaststelden dat meisjes evenveel geweld gebruiken als jongens. Hoewel we verwacht hadden dat fysieke mishandeling meer zou voorkomen bij jongens dan bij meisjes (Ponjaert-Kristoffersen, 1999), blijkt er echter in het algemeen geen verschil te zijn tussen de vorm van geweld die toegepast wordt naargelang van het geslacht van de jongere, zoals ook aangegeven wordt door Cottrell (2001). We bekomen hierbij zelfs een tendens dat de meisjes uit de nieuw-samengestelde gezinnen meer fysiek geweld hanteren dan de jongens. Onze resultaten komen opnieuw niet overeen met deze van Vandeperre (2004). Wat betreft de mate waarin oudermishandeling voorkomt, bekwam zij

echter slechts een tendens dat jongens meer geweld toepassen dan meisjes. Op het vlak van de gehanteerde vorm van geweld daarentegen, gebruiken in haar onderzoek jongens duidelijk meer fysiek geweld dan meisjes. Voor onze resultaten kan een gelijkaardige verklaring gegeven worden zoals bij de vorige hypothese. Mogelijk waren meisjes enkele decennia geleden minder opstandig dan jongens waardoor in vroegere onderzoeken naar voren komt dat oudermishandeling meer voorkomt bij jongens dan meisjes. Dit verschil kan echter doorheen de jaren vervaagd zijn als gevolg van veranderingen in de maatschappij. Ook de ongelijkheid in fysieke kracht tussen jongens en meisjes kan hierdoor afgenomen zijn. Zo oefenen meisjes de laatste jaren bijvoorbeeld (veel) meer sport uit dan vroeger, waardoor hun fysieke kracht mogelijk toegenomen is en bijgevolg ook de kans op fysieke mishandeling van de ouders. Het spreekt natuurlijk voor zich dat deze verklaringen slechts veronderstellingen zijn die verder onderzoek vereisen.

Tenslotte wordt ook de laatste hypothese in verband met de kenmerken van de mishandelende jongere, namelijk dat jongeren die een schooljaar gedubbeld hebben meer geweld gebruiken tegenover ouders dan jongeren die nog nooit een jaar hebben overgedaan, eveneens niet ondersteund door de resultaten van het onderzoek. In tegenstelling tot verscheidene auteurs (o.a. Cottrell en Monk, 2004; Paulson et al., 1990; Janssens, 1988; zie Vandeperre, 2004; Marcelli, 2002; Cuyvers, 1988) blijken **jongeren die hun ouders mishandelen niet meer gedragsproblemen te vertonen op school** dan jongeren die geen geweld gebruiken tegenover hun ouders. Bij Vandeperre (2004) werd deze hypothese wel bevestigd, maar opnieuw is er enkel sprake van een tendens in plaats van duidelijke verschillen. Onze resultaten bevestigen de veronderstelling van Harbin en Madden (1979) en van Oosten en Wurfbain-Douqué (1982) dat mishandelende jongeren hun best doen op school en daardoor meestal goede resultaten behalen. Deze bevinding kan een ondersteuning bieden voor de hypothese dat oudermishandeling een problematiek is die specifiek plaatsvindt binnen het gezin als systeem, los van andere situaties en omgevingen.

Voor wat betreft de *kenmerken van de mishandelde ouders* lopen moeders, zoals verwacht meer risico om slachtoffer te worden van mishandeling. De veronderstelling dat mishandelde ouders in het algemeen vrij oud zijn, werd echter niet ondersteund door de resultaten.

In overeenstemming met het merendeel van de onderzoeken (o.a. Ponjaert-Kristoffersen, 1999; Agnew en Huguley, 1989; Peek et al., 1985; Cottrell, 2001) blijkt ook uit onze resultaten dat **moeders vaker mishandeld worden dan vaders**. Deze bevindingen zijn tevens gelijkaardig aan deze van Vandeperre (2004). Een mogelijke verklaring hiervoor is dat moeders een sterke emotionele band hebben met hun kind en sneller en meer vergeven, zoals

aangegeven door Ponjaert-Kristoffersen (1990). Volgens Ulman en Straus (2003) lopen moeders ook een verhoogd risico om slachtoffer te worden van oudermishandeling omdat ze in het algemeen meer zorgen voor het huishouden en de kinderen. Hierdoor nemen ze vaak een meer disciplinaire rol aan, waardoor kinderen meer negatieve gevoelens zouden ontwikkelen tegenover hun moeder dan tegenover hun vader. Het tweede deel van deze hypothese, namelijk dat moeders vaker fysiek mishandeld worden dan vaders zoals aangegeven door Ulman en Straus (2003), wordt echter niet bevestigd in ons onderzoek. Vaders blijken zelfs iets meer fysiek mishandeld te worden dan moeders. Onze bevinding is in overeenstemming met het onderzoek van Vandeperre (2004), waar vaders zelfs twee maal zoveel fysiek mishandeld blijken te worden dan moeders. Het lijkt zeer interessant om deze bevinding in de toekomst verder uit te klaren.

De hypothese als zouden mishandelde ouders in het algemeen vrij oud zijn, wordt niet bevestigd in het onderzoek. In tegenstelling tot hetgeen aangegeven wordt door onder andere Harbin en Madden (1979), Ponjaert-Kristoffersen (1999) en Marcelli (2002), blijken **noch vaders, noch moeders niet tot een specifieke leeftijdsklasse te behoren**. Wanneer we kijken naar de gemiddelde leeftijd van de mishandelde moeders (42 jaar, standaardafwijking = 4,525) en vaders (45 jaar, standaardafwijking=6,145), lijkt deze meer overeen te komen met de bevindingen van Cottrell (2001), die stelt dat de ouders een gemiddelde leeftijd van 40 jaar hebben. Uit het onderzoek van Vandeperre (2004) blijkt daarentegen dat oudere moeders meer slachtoffer worden van oudermishandeling dan jongere moeders. Voor vaders wordt de hypothese echter niet bevestigd. Opnieuw moet er bij de interpretatie van de resultaten rekening gehouden worden met een sterke ongelijkheid van het aantal ouders per leeftijdsklasse. Aangezien deze hypothese door het merendeel van de onderzoeken bevestigd wordt, lijkt de kans groot dat de bekomen resultaten dus niet representatief zijn. Dit kan in verder onderzoek uitgeklaard worden door gebruik te maken van gelijke steekproeven per leeftijdsklasse.

Nu een beeld gegeven is van de kenmerken van mishandelende jongeren en mishandelde ouders, kunnen we overgaan naar de **kenmerken van het gezin** waarin de mishandeling plaatsvindt. Hierbij wordt het merendeel van de hypothesen bevestigd.

Ten eerste merken we dat oudermishandeling, zoals verwacht, niet samenhangt met het opleidingsniveau van de ouders en dus lijkt voor te komen in alle lagen van de bevolking. Deze veronderstelling wordt in de meeste onderzoeken bevestigd (o.a. Ponjaert-Kristoffersen, 1999; Agnew en Huguley, 1989; Peek et al., 1985; Cottrell, 2001). Ook Vandeperre (2004) deed deze vaststelling. We kunnen dus besluiten dat oudermishandeling een problematiek is

die bij alle gezinnen kan voorkomen en dus niet mag toegeschreven worden aan een beperkt deel van de bevolking.

Wat betreft de gezinssamenstelling vonden we, in tegenstelling tot onze verwachtingen, dat **alleenstaande moeders niet meer kans lopen om mishandeld te worden**. Uit onze resultaten blijkt dat oudermishandeling duidelijk meer voorkomt bij twee-oudergezinnen dan bij éénoudergezinnen en nieuw-samengestelde gezinnen. Hiermee wordt de stelling dat de prevalentie van oudermishandeling hoger is in intacte gezinnen van onder andere Ponjaert-Kristoffersen (1990) en Charles (1986) bevestigd. In het onderzoek van Vandepierre (2004) bleken geen duidelijke verschillen te zijn in de prevalentie van oudermishandeling naargelang van de gezinssamenstelling. We moeten echter wijzen op de sterke ongelijkheid tussen het aantal jongeren dat bij beide ouders woont enerzijds en anderzijds het aantal adolescenten dat ofwel alleen bij moeder, ofwel bij moeder en stiefvader woont in ons onderzoek, aangezien dit de representativiteit van de resultaten negatief kan beïnvloeden.

Vervolgens geeft het onderzoek in overeenstemming met onze hypothese aan dat **oudermishandeling vaker voorkomt bij jongeren die zelf getuige zijn (geweest) van geweld tussen hun ouders**, zoals ook aangegeven wordt door verscheidene auteurs (o.a. Cottrell en Monk, 2004; Ulman en Straus, 2003; Ponjaert-Kristoffersen, 1999). Deze vaststelling kan verklaard worden door de veronderstelling van Straus et al. (1988) dat de manier van conflicthantering van kinderen een weerspiegeling is van die van de ouders. Wanneer ouders geweld hanteren, geven zij aan hun kinderen een morele rechtvaardiging van geweld en de toelating om ook zelf geweld toe te passen.

We hebben ook het verband tussen **oudermishandeling en siblinggeweld** onderzocht. Bij de jongeren die bij beide ouders wonen, merken we zoals verwacht dat deze twee vormen van geweld **vaak samen gaan**. Hiermee wordt een ondersteuning gegeven voor de veronderstelling dat kenmerken die gepaard gaan met oudermishandeling zoals oppositioneel gedrag van de jongere en positieve bekrachtiging van het geweld, ook een invloed kunnen uitoefenen op de relatie met broers en zussen. Bij de jongeren uit nieuw-samengestelde en éénoudergezinnen blijkt daarentegen geen verband te zijn tussen oudermishandeling en geweld tegenover broers en zussen. Een mogelijke verklaring voor dit verschil is dat de mishandeling andere oorzaken heeft naargelang van de gezinssamenstelling. Mogelijk is oudermishandeling bij twee-oudergezinnen vooral het gevolg van oppositioneel gedrag en moeilijk temperament van het kind (die eveneens de siblingrelatie beïnvloeden), terwijl het bij de nieuw-samengestelde en éénoudergezinnen eerder veroorzaakt wordt door een ongenoegen van de jongere met de ‘ongewone’ gezinssamenstelling. We moeten echter ook wijzen op het

ongelijke aantal jongeren per gezinssamenstelling in het onderzoek, hetgeen de resultaten kan beïnvloeden. Het lijkt aangewezen om deze vaststelling in verder onderzoek uit te diepen.

Tenslotte wijzen de resultaten in overeenstemming met onze hypothese op een **invloed van geloofsovertuiging op oudermishandeling**. Zoals ook Paulson et al. (1990) en Peek et al. (1985) aangeven, komt geweld tegenover ouders minder voor in islamitische gezinnen. In ons onderzoek zien we meer bepaald dat oudermishandeling minder voorkomt in gezinnen waarvan de maternale grootouders geboren zijn in een islamitisch land. Mogelijk hebben jongeren in deze gezinnen meer respect voor hun ouders en gebruiken ze daardoor minder geweld. Bij gezinnen waarvan de paternale grootouders geboren zijn in een islamitisch land, blijkt echter geen invloed te zijn van geloof op oudermishandeling. Het is duidelijk dat deze hypothese verdere uitklaring vereist in toekomstig onderzoek.

Doorheen deze bespreking werden reeds enkele **beperkingen** van het onderzoek aangeven. Zo is het duidelijk een nadeel dat de jongeren niet gelijk verdeeld zijn over de verschillende gezinssamenstellingen en zowel de jongeren als de ouders sterk ongelijk verdeeld zijn over de verschillende leeftijdsklassen. Daarnaast zijn deze resultaten gebaseerd op een beperkte steekproef, waardoor we voorzichtig moeten zijn met veralgemeningen van de bevindingen. Al deze zaken kunnen een negatieve invloed hebben op de veralgemeenbaarheid van de resultaten.

Bovendien kan ook de vragenlijst zeker nog verbeterd worden. Zoals reeds vermeld, is het belangrijk dat er op een empirisch gefundeerde wijze gewichten toegekend worden aan de items, zodat een meer correcte interpretatie van de antwoorden mogelijk wordt. Aangezien we gebruik gemaakt hebben van een niet-gestandaardiseerde vragenlijst waarvan de validiteit niet werd nagegaan, kunnen we ook niet met zekerheid stellen dat alle items specifiek oudermishandeling meten. Verder onderzoek naar de validiteit van deze vragenlijst lijkt dus zeker aangewezen.

Tenslotte kunnen we ons de vraag stellen of alle jongeren de vragenlijst naar waarheid hebben ingevuld. Er bestaat nog steeds een groot taboe over dit onderwerp, waardoor sommige adolescenten mogelijk niet durfden toegeven dat ze geweld gebruiken tegenover hun ouders. Daarnaast werd de vragenlijst klassikaal afgenomen, waarbij niet kon vermeden worden dat sommige jongeren met elkaar praatten tijdens het beantwoorden van de vragen. Dit kan de resultaten op twee manieren beïnvloeden. Enerzijds heeft dit mogelijk onderrapportering

veroorzaakt doordat de adolescenten schrik hadden dat hun vrienden zouden merken dat ze geweld hanteren tegenover hun ouders. Anderzijds kan het ook overrapportering als gevolg gehad hebben doordat sommige jongeren mogelijk meer geweld aangeven dan in er in de realiteit aanwezig is om zo stoer over te komen bij hun klasgenoten.

5. Besluit

Hoewel slechts een beperkt deel van de Vlaamse bevolking heeft deelgenomen aan dit onderzoek, kunnen we toch stellen dat het een bijdrage levert aan de verduidelijking van de problematiek rond oudermishandeling. We kunnen de bekomen resultaten niet zomaar veralgemenen naar gans Vlaanderen, maar dit weerhoudt ons er niet van ze te gebruiken als aanwijzingen voor het voorkomen en de kenmerken van oudermishandeling in Vlaanderen. Hierna zullen de belangrijkste conclusies uit het onderzoek aan bod komen.

Ten eerste kunnen we op basis van de bekomen prevalentiegegevens besluiten dat oudermishandeling een reële problematiek omvat die de nodige aandacht verdient. De resultaten tonen aan dat gemiddeld 14,97% van de jongeren geweld gebruikt tegenover zijn ouders. 3,97% van de jongeren hanteert hierbij fysiek geweld. Hoewel deze cijfers mogelijk geen volledig exact beeld weergeven van de mate waarin oudermishandeling voorkomt, geven ze duidelijk aan dat deze problematiek aanwezig is in Vlaanderen. We pleiten er dan ook voor dat in de toekomst uitgebreid aandacht wordt besteed aan dit onderwerp in functie van de preventie en behandeling van deze vorm van gezinsgeweld. De aandacht die De Beweging tegen Geweld - VZW Zijn besteed aan oudermishandeling kunnen we dan ook als zeer positief beschouwen.

Ten tweede zijn de kenmerken van mishandelende jongeren en mishandelde ouders op basis van dit onderzoek nog niet volledig duidelijk. De meeste vooropgestelde hypothesen gebaseerd op de literatuur werden niet bevestigd. Zo bleek in tegenstelling tot onze verwachting niet dat het merendeel van de mishandelende jongeren zich in de midden- en late adolescentie (van 15 tot 19 jaar) bevond. De jongeren waren daarentegen ongeveer gelijk verdeeld over de verschillende leeftijdsklassen, namelijk van 13 tot 19 jaar. Daarnaast bleek er, eveneens in tegenspraak met onze hypothese, geen invloed te zijn van het geslacht van de jongere op oudermishandeling. Hoewel we verwacht hadden dat jongens meer gebruik zouden maken van geweld en hoofzakelijk meer fysieke mishandeling zouden toepassen, stellen we vast dat oudermishandeling evenveel voorkomt bij meisjes als bij jongens. Bovendien blijken meisjes zelfs iets meer fysiek geweld te gebruiken tegenover hun ouders dan jongens. Tenslotte wordt eveneens niet bevestigd dat jongeren die ooit een schooljaar gedubbeld hebben meer geweld gebruiken tegenover hun ouders dan jongeren die nog nooit een jaar hebben overgedaan. Mishandelende jongeren lijken in dit onderzoek dus niet meer

gedragsproblemen te vertonen op school dan jongeren die geen geweld gebruiken tegenover hun ouders.

Wat betreft de mishandelde ouders stellen we zoals verwacht vast dat moeders meer risico lopen om slachtoffer te worden van mishandeling dan vaders. In tegenspraak met onze hypothese blijken mishandelde ouders echter niet vrij oud te zijn, maar hebben de moeders en vaders een gemiddelde leeftijd van respectievelijk 42 en 45 jaar.

Op basis van deze resultaten lijkt het aangewezen dat de kenmerken van de mishandelende jongeren en mishandelde ouders verder uitgeklaard worden in toekomstig onderzoek.

Over de kenmerken van het gezin hebben we tenslotte wel een duidelijk beeld verkregen. De meeste vooropgestelde hypothesen hieromtrent worden in het onderzoek bevestigd. Zo blijkt bijvoorbeeld zoals verwacht dat oudermishandeling vaak samen gaat met andere vormen van geweld binnen het gezin, zoals tussen de ouders en siblings. Daarnaast wordt bevestigd dat het opleidingsniveau van de ouders geen invloed heeft op oudermishandeling. Deze vorm van intrafamiliaal geweld is een problematiek die bij alle gezinnen kan voorkomen en mag bijgevolg niet toegeschreven worden aan een beperkt onderdeel van de bevolking. Vervolgens blijkt er eveneens een invloed te zijn van de geloofsovertuiging van het gezin op geweld tegenover ouders aangezien de resultaten aangeven dat deze problematiek minder voorkomt in islamitische gezinnen.

We kunnen dus op basis van deze resultaten omtrent de kenmerken van het gezin besluiten dat oudermishandeling vooral een problematiek is van het gezin als systeem in plaats van een individueel probleem bij de mishandelende jongere.

Referenties

Agnew, R., & Huguley S. (1989). Adolescent violence toward parents [elektronische versie]. *Journal of Marriage and the Family*, 51, 699-711.

Bobic N. (2002). *Adolescent violence towards parents: myths and realities*. Rosemount Youth & Family Services. Teruggevonden op 23 oktober 2004, op <http://www.rosemount.cathcomm.org/>

Bobic, N. (2004). *Adolescent violence towards parents*. Australian domestic & family violence clearinghouse. Teruggevonden op 23 oktober 2004, op <http://www.austdvclearinghouse.unsw.edu.au/>

Brezina, T. (1999). Teenage violence toward parents as an adaptation to family strain. Evidence from a national survey of male adolescents. *Youth & Society*, 30, 416-444.

Browne, K.D., & Hamilton, C.E. (1998). Physical violence between young adults and their parents: associations with a history of child maltreatment [elektronische versie]. *Journal of family violence*, 13, 59-79.

Browne, K.D., & Herbert, M. (1997). *Preventing family violence*. Chichester/New York: John Wiley & Sons.

Célestin-Westreich, S. (1999). Geweld tussen broers en zussen. In Ponjaert-Kristoffersen, I. (Ed.), *Mishandeling door kinderen: de doos van Pandora?* (p. 69-87). Leuven: Acco.

Charles, A.V. (1986). Physically abused parents. *Journal of Family Violence*, 1, 343-355.

Cottrell, B. (2002). *Parent abuse: the abuse of parents by their teenage children*. Health Canada. Teruggevonden op 23 oktober 2004, op <http://www.hc-sc.gc.ca/nc-cn/>

Cottrell, B., & Monk, P. (2004). Adolescent-to-parent abuse. A qualitative overview of common themes [elektronische versie]. *Journal of Family Issues*, 25, 1072-1095.

Cuyvers, G. (1988). Oudermishandeling: verborgen slachtoffers. *De gids op maatschappelijk gebied*, 79, 697-709.

De Wit, J., van der Veer, G. & Slot, N.W. (2001). *Psychologie van de adolescentie*. Baarn: HB Uitgevers.

Evans, E.D. & Warren-Sohlberg, L. (1988). A pattern analysis of adolescent abusive behavior toward parents. *Journal of adolescent research*, 3, 201-216.

Harbin, H.T., & Madden, D.J. (1979). Battered parents: A new syndrome. *American Journal of Psychiatry*, 136, 1288-1291.

Hauber, A., & Senten, C. (1990). Oudermishandeling: een eerste verkenning. *Tijdschrift voor jeugdhulpverlening en jeugdwerk*, 2 (6), 2-8.

Hoffman, K.L., & Edwards, J.N. (2004). An integrated theoretical model of sibling violence and abuse. *Journal of Family Violence*, 19, 3, 185-200.

Livingston, L.R. (1986). Children's violence to single mothers. *Journal of Sociology and Social Welfare*, 13, 920-933.

Marcelli, D. (2002). Enfants tyrans et violents. *Bulletin de l'Academie nationale de medicine*, 6, 991-999.

Paulson, M.J., Coombs, R.H., & Landsverk, J. (1990). Youth who physically assault their parents. *Journal of Family Violence*, 5, 121-133.

Peek, C.W., Fischer J.L., & Kidwell, J.S. (1985). Teenage violence toward parents: a neglected dimension of family violence. *Journal of Marriage and the Family*, 47, 1051-1058.

Ponjaert-Kristoffersen, I. (1990). Oudermishandeling. *Tijdschrift voor Orthopedagogiek, Kinderpsychiatrie en Klinische Kinderpsychologie*, 15, 12-28.

- Ponjaert-Kristoffersen, I. (1999). Ouders als 'slachtoffers'. In Ponjaert-Kristoffersen, I. (Ed.), *Mishandeling door kinderen: de doos van Pandora?* (p. 39-67). Leuven: Acco.
- Ponjaert-Kristoffersen, I. (2000). Oudermishandeling, een verdoken gezinsprobleem. *Driemaandelijks tijdschrift van de Nederlandstalige Vrouwenraad (1)*, 9-17.
- Price, J.A. (1996). *Power and compassion, working with difficult adolescents and abused parents*. New York/London: The Guilford Press.
- Straus, M.A., Gelles, R.J., & Steinmetz, S.K. (1988). *Behind closed doors: violence in the American family*. Newbury Park C.A.: Sage Publications.
- Turcksin, L. (1986). *Oudermishandeling bij jongeren. Een onderzoek naar preventiemogelijkheden*. Niet-gepubliceerde licentiaatsverhandeling, Vrije Universiteit Brussel, Faculteit Psychologie en Educatiewetenschappen, Brussel.
- Ulman, A., & Straus, M.A. (2003). Violence by children against mothers in relation to violence between parents and corporal punishment by parents [elektronische versie]. *Journal of Comparative Family Studies*, 34, 41-60.
- Vandepierre, I. (2004). Intrafamiliaal geweld door jongeren: prevalentieonderzoek naar oudermishandeling bij ASO-leerlingen. Niet-gepubliceerde licentiaatsverhandeling, Vrije Universiteit Brussel, Faculteit Psychologie en Educatiewetenschappen, Brussel.
- van Oosten, A., & Wurfain-Douqué, M. (1984). Oudermishandeling onderzocht. *Maandblad geestelijke volksgezondheid*, 10, 1027-1037.

Bijlagen

1. Brief in verband met aanvraag tot deelname aan het onderzoek

2. Vragenlijst

3. Tabellen demografische gegevens

- A. Tabellen in verband met geslacht en leeftijd van de jongeren
- B. Tabellen in verband met studiejaar en –richting
- C. Tabel in verband met leeftijd van de ouders
- D. Tabellen in verband met opleidingsniveau en werksituatie van de ouders
- E. Tabellen in verband met gezinssituatie

4. Tabellen resultaten

- A. Tabellen in verband met hypothese 1
- B. Tabellen in verband met hypothese 2
- C. Tabellen in verband met hypothese 3
- D. Tabellen in verband met hypothese 4
- E. Tabellen in verband met hypothese 5
- F. Tabellen in verband met hypothese 6
- G. Tabellen in verband met hypothese 7
- H. Tabellen in verband met hypothese 9
- I. Tabellen in verband met hypothese 10